

KIÁLLÍTÁSOK – MŰHELYEK

- Pentatónia Milánóban. Kortárs magyar öltözékek kiállítása a Palazzo Morandóban
(*P. Szabó Ernő*) 2
- Mint a kalandok: minta-kalandok A Minta Alapítvány kiállításai
(*Wehner Tibor*)..... 9
- XXVII. Országos Kis Jankó Bori Hímzőpályázat. Kiállítás a mezőkövesdi Közösségi Házban és a Matyó Múzeumban
(*Kérész Gyula*) 16
- Díjátadás és lát(vány)lelet Az év belsőépítésze 2012-ben Fülöp Krisztina és Glavanovics Orsolya (*Gyürky András*) 19

ÉRTÉKÖRZÉS – ÉRTÉKMENTÉS

- Az Iparművészeti Múzeum szecessziós gyűjteménye I. Külföldi tárgyak gyarapítása Radisics Jenő működése idején
(*Horváth Hilda*) 23
- Dávid Katalin 90 Születésnap köszöntés
(*Dvorszky Hedvig*)..... 32

VITA

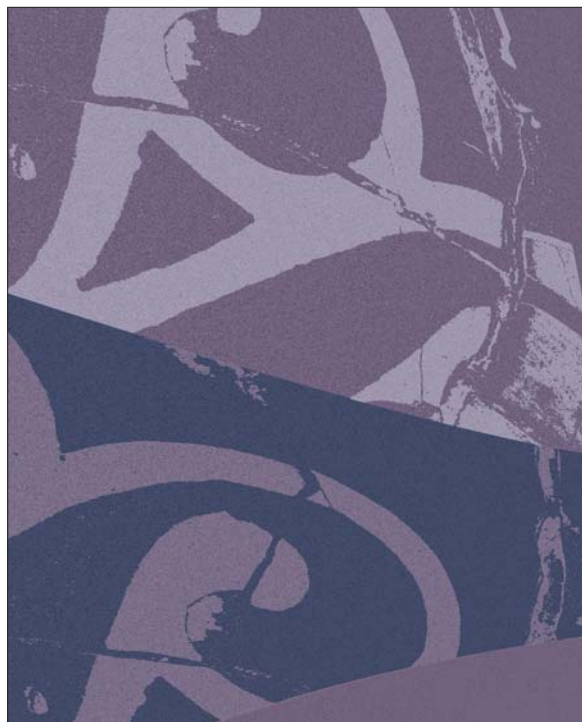
- Az iparművész- és tervezőművész-képzés helyzete
(*Simon Károly*) 39

KÖNYV

- Zuzana Šidlíková: Móda na Slovensku v medzivojnovom období (1918–1939). Divat a két világháború között Szlovákiában (1918–1939) (*Tompos Lilla*) 45

- HÍREK 47

MAGYAR IPARMŰVÉSZEZET HUNGARIAN APPLIED ARTS

EXHIBITIONS—STUDIOS

- Pentatonismo. An exhibition of contemporary Hungarian fashion design in Palazzo Morando, Milan
(*Ernő P. Szabó*)..... 2
- Adventures with patterns Exhibitions of Minta Foundation
(*Tibor Wehner*)..... 9
- The 27th Hungarian Bori Kis Jankó Embroidery Competition Exhibitions at the Community House and the Matyó Museum in Mezőkövesd (*Gyula Kérész*) 16
- Prize-giving ceremony and (visual) findings. Interior Designer(s) of the Year 2012: Krisztina Fülöp and Orsolya Glavanovics
(*András Gyürky*)..... 19

SAFEGUARDING VALUES

- The Art Nouveau Collection of the Museum of Applied Arts, Budapest, I. Acquisition of objects from abroad during the directorship of Jenő Radisics
(*Hilda Horváth*)..... 23
- In honour of art historian Katalin Dávid on her 90th birthday
(*Hedvig Dvorszky*)..... 32

DEBATE

- On the situation of the training of applied artists and designers
(*Károly Simon*) 39

BOOKS

- Zuzana Šidlíková: Móda na Slovensku v medzivojnovom období (1918–1939). Fashion in Slovakia between the two World Wars (1918–1939)
(*Lilla Tompos*)..... 45

Pentatónia Milánóban

Kortárs magyar öltözékek kiállítása a Palazzo Morandóban

Fotó: Dömölky Dániel

■ Kodály Zoltán szavait idézte a Milánóban rendezett *Pentatónia* című kiállítást bevezető Simonffy Márta, a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövet-

ségének (MKISZ) elnöke. *„Az elődök kultúrája egykettőre elpárolog, ha minden nemzedék újra meg újra nem szerzi meg magának”* – írta a magyar zenei anyanyelv

←
**Pentatónia című
kiállítás (részlet) /
Detail of the exhibition
Pentatonismo
(Pentatony)**

*Palazzo Morando,
Milánó, 2013 /
Palazzo Morando,
Milan, 2013*

alapjait, a tiszta forrásokat kereső zeneszerző, s a kiállítás szervezői éppen azt az örökséget tekintették kiindulópontnak a munkához, amelyet Bartók Béla és Kodály Zoltán munkássága jelentett. Erre a példára építve, rokonítva ezt a gondolkodásmódot alakult ki a magyar kortárs ruhatervezésben egy olyan felfogás és megjelenítési mód, amely az autentikus népi öltözékekben meglévő hagyományos motívum- és formakincsből merítve teremt egyedi hangulatú kortárs öltözékeket. Bizonyítva, hogy századunk iparművészetének ez a területe is képes a nemzeti tárház motívum- és formakincsének 21. századi alkalmazására. Példát adva a népviselet adaptálásának a lehetőségére a kortárs öltözékekben, annak világszínvonalú megjelenítésére és megismertetésére. Mindezt századunk nyelvén és eszköztárával. Bemutatva az újrafelfedezés örömét, ennek az autentikus formavilágnak tiszta kezelését, felhasználását. Jelentős hangsúlyt adva a nemzeti karakter érvényesítésére, erősítvén a sokszínűségen alapuló, európai kultúrához tartozásunk evidenciáját – folytatódik Simonffy Márta kurátor gondolatmenete.

A szándék, hogy a népi öltözék tradíciója megjelenjen a kortárs viseletben, aligha hiányzott a 20. század második felének magyar öltözéktervezőiből. A rendszerváltozás nélkül azonban alighanem még sokáig csak szándékról beszélhettünk volna – aligha véletlen, hogy éppen 1990-ben indította el Mészáros Éva a Modern Etnika-mozgalmat, illetve a mozgalomban részt vevő művészek munkásságát bemutató kiállítás-sorozatot itthon és külföldön. Ahogyan a huszoneköt tervező ötven ruháját felvonultató milánói kiállítás is mutatja jó néhány, a kilencvenes években született munkával, majd az ezredforduló után tervezett darabokkal, ez a mozgalom mind a mai napig szélesedik, újabb és újabb generációk kapcsolódnak be, ami a látásmódok, egyéni pozíciók gazdagodását, ha úgy tetszik, egyrészt a tiszta forrásokat feltüntető képzeletbeli térkép kiszínesedését is jelenti, másrészt pedig a stilizálás, az eredeti motívumkincstől való elvonatkoztatás fokozatainak a gazdagodását. Így hát az, ami mindig is teljesen természetes volt például az osztrákoknál, a hagyományos viselet értékeinek a továbbélése a jelenben, egyre inkább itthon is elfogadottá válik.

→
**Sárváry Katalin:
Rózsa I.
(négyzet-más-kép) /
Katalin Sárváry: Rose, I
(Square—Otherwise)
[2010]
*patchwork, erdélyi
festékes szőnyeg
mintája /
patchwork, patterns
of Transylvanian
colour carpets***

Fotó: Rékasy Bálint

**Molnár-Madarász
Melinda: Matyó ruha –
kabát és szoknya /
Melinda Molnár-
Madarász: Matyó
costume—Coat
and skirt**

[2011] *kabát: bársony,
rakott; szoknya:
brokát, gyöngy,
hímzés, pliszírozás /
coat: velvet, pleated;
skirt: brocade, beads,
embroidery, plaiting*

**Göbolyös Márta:
Kertem virágai –
kabátka és estélyi ruha
/ Márta Göbolyös:
Flowers of
My Garden—Jacket
and evening dress**

[2004] *kabátka: bőr,
kézi varrás, rátét,
alátöltés, domborítás;
ruha: damaszt, bőr
felsőrészrel / jacket:
leather; hand sewn,
appliqué, filled, three-
dimensional; dress:
damask with leather
upper part*

→
**Mészáros Éva: A matyó
népviseletre emlékezve
/ Éva Mészáros:
In Memory of Matyó
Folk Costume**
[1992] *tiüll, hasított
bőr; műselyem / tulle,
velour, artificial silk*

Aligha tévedünk, ha úgy véljük, hogy mostanra megérett a helyzet arra, hogy a magyar tervezők a nemzetközi nyilvánosság előtt is megmutassák, hogyan kapcsolódnak a tradíciókhoz úgy, hogy közben valóban 21. századi, ünnepi alkalmakon vagy éppen a hétköznapiakon hordható ruhákat terveznek. Ezt felismerve rendezte meg Simonffy Márta 2011 októberében a brüsszeli magyar kulturális intézetben első alkalommal a *Pentatónia* című kiállítást, hogy folytatósként, kibővült kiállítói létszámmal, nagyszabású divatbemutatóval kísérve, a brüsszelinél jóval nagyobb nyilvánosság előtt és a divat, az öltözködés szempontjából sokkal jelentősebb helyen és időben, Milánóban is a közönség elé kerüljön a *Pentatónia* kiállítás. Aligha kell hangsúlyozni Milánó fontosságát a divat világában, Lombardia fővárosa ugyanis Párizssal együtt a divat egyik fővárosának számít. Márpedig a *Pentatónia* című tárlatra éppen Milánó divatnegyedében, a San Babila-negyedben található Palazzo Morandóban került sor június-júliusban, abban az időszakban, amelyben a nyári divathetet is megrendezték. A kiállításához kapcsolódó divatbemutatót pedig a Palazzzo Isimbardiában éppenséggel a divathétre időzítették, már csak azért is, mert erre az eseményre kifejezetten Mario Bosellinek, az Olasz Divatkamara elnökének biztatására-meghívására került sor. S ha már itt tartunk, nem lehet említés nélkül hagyni, hogy az MKISZ mellett jelentősen támogatta a tárlat és a divatbemutató megrendezését az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) és a Magyar Művészeti Akadémia (MMA), valamint Milánó városa és tartománya is. A Palazzo Isimbardi, amelynek átriumos udvarán a divatbemutatóra sor került, a tartományi igazgatás székhelyeül szolgál, s míg a tárlat megnyitóján részt vett Kucsera Tamás Gergely, az MMA főtitkára is, a divatbemutatón Mario Bosellin és Simonffy Mártán kívül üdvözölte a jelenlévőket Guido Podesta, a tartomány, Bruno Dapei, a városi tanács elnöke, Győri Enikő, a magyar Külügyminisztérium államtitkára és Manno István magyar főkonzul, akinek érdeme és jelentős szerepe volt a milánói bemutatkozásban. Az EMMI-t Révész Mária miniszteri főtanácsos képviselte.

Ami pedig a szakmaiságot illeti, a magyar kiállítás már csak azért is méltó volt a figyelemre, mert a Pa-

Fotó: Rékasy Bálint

Fotó: Rékasy Bálint

lazzo Morando, amelyben sor került rá, a milánói divatnegyed kellős közepén, éppen a divat, az öltözékek múzeuma. Az épületet 1945-ben Lydia Morando Attendolo hercegnő adományozta a városnak kulturális célokra, ennek megfelelően 1963 és 1995 között Milánó 1914–1945 közötti történetét mutatta be, s miután a kortárs történelem értékes dokumentumait új kiállítóhelyükre, a Palazzo Moriggiába szállították át, itt helyezték el az öltözmúzeumot. Costume Moda Immagine (Ruhák, Divat, Képek) – olvasható az épület homlokzatán. A földszinten időszaki kiállításokat rendeznek a fenti tematikában, az emelet állandó kiállításaként funkcionáló termeiben pedig a díszlakosztályban egyrészt a Castello Sforzesco textilgyűjteményének, ruhakollekciójának válogatott darabjai kerültek a közönség elé, másrészt a Luigi Beretta-gyűjtemény 17–19. századi festményei, amelyek számos, ma már megsemmisült épület, városrész egykori képét őrzik az utókornak.

A termék mellett kapott helyet a magyar ruhatervezők kiállítása, amelyre látványos módon hívták fel a figyelmet a rendezők: az épület földszintjén, a zárt udvarban, öt, piramishoz, gúlához hasonlítható alakú vitrinben helyezték el a tárlat öt reprezentatív darabját, amelyek mintegy összefoglalják, előlegezik az emeleti kiállítás sokfelé ágazó gondolatsorát. A legkorábbi itteni munka, Katona Szabó Erzsébet 1996-os *Pompa-rubáinak* egyik darabja a nagyszentmiklósi aranykincs motívumrendszerére épül, a fehér anyag, a körkörös, medalionos motívumrendszer a súlytalanság, az időtől-tértől való elszakadás érzetét kelti. Göbolyös Márta 2004-es *Kertem virágai* öltözéke szintén estélyi ruha, a kabátka a ködmön és a matyó hímzés tradícióit ötvözi, Szücsy Krisztina 2005-ös *Menyecske ruhája* a lakodalom éjjelén, éjfélkor elkövetkező átváltozásra utal a mezőkövesdi matyó hímzés virágaival, a váll- és a nyakképzés tulipán-formájával. Pallai Bernadett 2006-os estélyi öltözete már címevel – *Tiszta forrás kollekció* – is a kiállítás központi gondolatára utal, formáival, színeivel pedig a matyó népviselet inspiráló hatására, míg a legkésőbbi munka, Földi Kinga 2010-es *Kertje* a népi faragóművészet, a zsinolytetők szerkezete és a sokszoknyás viselet értekeit ötvözi.

Kárpáti Judit Eszter:
Ha én rózsá volnék...
IV. / Judit Eszter
Kárpáti: 'If I were
a rose...', IV
[2011] *poliamid,*
digitális nyomtatás /
polyamide,
digital print

Csegöldi Erika:
Tulipán kollekció II. /
Erika Csegöldi:
Tulip Collection, II
[2011] *mintás*
selyemszatén, taft,
organzaszalag,
batiszt, tüll /
patterned silk satin,
taffeta, organza band,
batiste, tulle

Fotó: Rékasy Bálint

Csegöldi Erika:
Tulipán kollekció I. /
Erika Csegöldi:
Tulip Collection, I
[2011] *mintás*
selyemszatén, taft,
organzaszalag,
batiszt, tüll /
patterned silk satin,
taffeta, organza band,
batiste, tulle

Fotó: Rékasy Bálint

Fotó: Rékasy Bálint

Ez az „ötszólamúság” hangzik fel az emeleti kiállításon is, amelyen a magyar történelem, népművészet és népviselet legkülönbözőbb korszakai és rétegei által inspirált öltözékek kerültek egymás mellé. Tankó Juditot a honfoglalás kori motívumkincs inspirálta, Bein Klárát a csángó viselet, Katona Szabó Erzsébetet és Csonti Andreát egyaránt a kalotaszegi ruhák – az egyszerűség, funkcionalitás mindkettőben közös, mégis inkább az eltérő elemek dominálnak, jelezvén, hogy az azonosnak mondott örökség valójában milyen sokszínű. Természetesen ezt fedezte fel már Mészáros Éva is, amikor a Modern Etnika-mozgalmat elindította, ahogyan azt most *Matyó kollekciója*, illetve a dunántúli és az alföldi szűr és suba, a bőrrátétek inspirálta ruhája érzékelteti. Molnár-Madarász Melinda is a matyó művészetből merít, Bányász Judit a torockói hagyományból, Madarász Kathy Margit a Fekete-Körös völgyi viseletből. Csuba Anita a „trendi menyecskéket” szólítja meg, Sárváry Katalin a rózsas-, Csegöldi Erika a tulipánmotívumot fogalmazza újra – és sorolhatnánk tovább, mígnem az egyik legkülönlegesebb hagyományréteget, a roma viseletig el nem érkezünk, amelyet Marosi Krisztina fogalmaz újjá, illetve azokig a ruhákig, Kárpáti Judit Eszter *Ha én rózsá volnék...* című 2011-es alkotásaiig, amelyek úgy idézik föl a keresztiszemes hímzés hagyományait digitális nyomással tervezett öltözékeiben, hogy azokkal a legfiatalabb korosztályokat szólítsák meg. Sikeresen. Milánóban egyébként valóban egymásra találtak a ruhák és viselőik: a Palazzo Isimbardi a Magyar Állami Operaház társulata, a Magyar Nemzeti Balett művészei mutatták be a ruhákat, mentesen azoktól a sablonoktól, amelyek általában a divatbemutatókat jellemzik, és talán ezért tűnt minden mozdulat, s a mozdulatokban megfogalmazódva a ruha és viselőjének kapcsolata is hitelesnek. A siker mindkét eseményen óriási volt.

P. SZABÓ ERNŐ
művészettörténész

(*Pentatónia. Kortárs magyar öltözékiállítás és divatbemutató. A Magyar–Olasz Kulturális Évad keretében. Palazzo Morando, Palazzo Isimbardi, Milánó, 2013. június 13–július 14., június 25.*)

Marosi Krisztina: Éljen az élettel! – kabát (cigány viselet parafrázisa) / Krisztina Marosi: Live with Life!—coat (Gypsy costume paraphrase)

[2013] *gyöngy, szőr, textil, applikáció / beads, fur, textile, appliqué*

Mint a kalandok: minta-kalandok

A Minta Alapítvány kiállításai

Széles Edina:
Minta-mozaik /

Edina Széles:

Mosaic of Patterns

[2013] pamutvászon,
pamut- és selyemszál,
vegyes technika: kézi
festés, varrás, hímzés /
cotton, cotton and silk
yarn, miscellaneous
techniques: hand
painting, sewing,
embroidery
[31x78 cm]

■ A minta mint vizuális, mint művészeti jelenség mi-
benlétének meghatározásával nem kell sokat vesződnünk: a budapesti Múcsarnokban 1988-ban megrendezett *I. Nemzetközi Mintatriennále* kapcsán a kiváló textilművész és művészeti teoretikus, a közelmúltban elhunyt Attalai Gábor (1934–2011) már elvégezte ezt a feladatot. A *Művészet* című folyóirat 1989. áprilisi számában közreadott tanulmányban megfogalmazott Attalai-eszmefuttatás a mintát, a mintázatot, a mustrát, a példát, a patternt, az etalont, a rasztert, a raportot, az idiómát vagy paradigmát „meglehetősen rejtélyes és sokirányú médiumként”, illetve olyan „Janus-arcú médiumként” jellemzi, amely „sok mindent hoz és visz a tömeg- és elitkultúrák közötti körforgalomban”. Attalai Gábor az eme negyedszázaddal ezelőtt írt tanulmányában megállapította, hogy noha „[a] minta a tömegkultúra és tömegesztétika elixírje volt valaha”, az 1980-as évek kulturális-művészeti valósága – és maga a valóság – válsághelyzetet jelez: „A korszak, amibe sodródtunk, lassan minták nélkül marad. Napjainkra már nemcsak a tiszta, de a bamis motívumok is mind elkoptak. A szertesztét bintett hazug formák mindent elborító marcipántöredéke úgy takarja el a valóságost, hogy ki sem derít-

hető, melyik-melyik. Aminek valaha becsülete, kivetető értelmes rajzolata volt, az is mind odavan. Lerobbant motívumok eldorádója keríti be a mindennapok mintacsőd-

Honfi Katalin:
Rejtőzködő minta /
Katalin Honfi:
Hiding Pattern

[2011] festővászon,
digitális nyomtatás /
canvas, digital print
[160x160 cm]

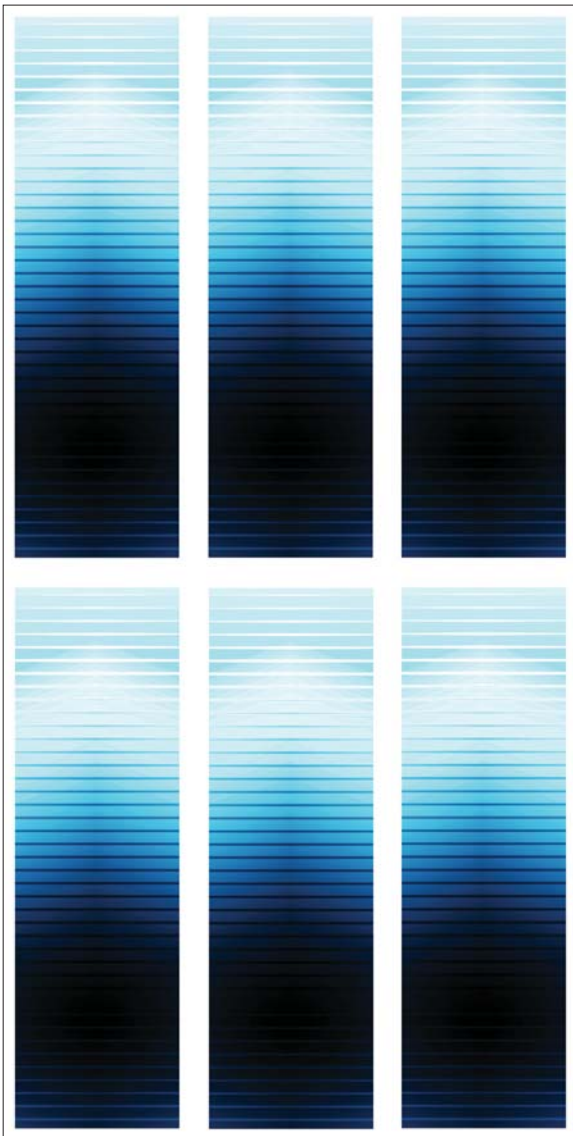
Polgár Csaba:
Rejtőzködő minta /
Csaba Polgár:
Hiding Pattern
 [2011] *papír,*
műanyag, vegyes
technika, kollázs /
paper, plastic,
miscellaneous
techniques, collage
 [80x160 cm]

megszakadt, a magyar művészek megannyi tematikus, hazai és külföldi kiállítóterekben rendezett tárlattal írták tovább ezt a különös minta-történetet. A gazdag eseménytörténetből csak taláломra emelünk ki néhány fontos bemutatót: 1986, *Textiltervek* (Budapest Galéria, Budapest); 1987, *Trikó* kiállítás (Tölgyfa Galéria, Budapest); 1990, *Interstoff* (Frankfurt); 1993, *Mint a Minta* (Budapest Galéria Lajos utcai Kiállítóháza, Budapest); 1995, *Zászló* (Magyar Intézet, Párizs); 1999, *Minta* (Múcsarnok, Budapest); 2001, *Minta-fenomenonok* (Tölgyfa Galéria, Budapest). 2002 után az ekkor megalakult, az alapító Polgár Csaba textilművész által szervezett, majd T. Doromboz Mária, később és napjainkban az Erdei Irma textilművész vezette Minta Alapítvány által fémjelzett tárlatok sorából az alábbi bemutatókra emlékeztethetünk: 2003, *Minta-rétegek* (Textilmúzeum, Budapest); 2004, *Quasi-képfestő* (Szentendre); 2006, *Quasi-képfestő* (Magyar Intézet, Szófia); 2008, *Minta-designerek* (Árkád Galéria, Budapest); 2010, *A motívum motívációi* (Táncszínház Galéria, Budapest); 2011, *Minta-csíkok* (Aranytíz Kultúrház, Budapest); 2011, *Rejtőzködő minta* (Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. Galériája, Budapest); 2012, *Minta-ünnep* (Aranytíz Kultúrház, Budapest); és a

legutóbbi, 2013-as rendezvény a *Minta-mozaiak* című kiállítás volt (Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének Andrassy úti Galériája, Budapest).

Jóllehet a minta nem csupán textilművészeti médium – a minta-motívumok magától értetődő természetességgel jelennek meg más művészeti ágazatokban, így a kerámiaművészetben, a mozaikművészetben és az üvegművészetben, az építészetben, a festészetben és a grafikában is – ezen hajdan iparművészetinek nevezett ágazat alkotói a közelmúlt évtizedeiben meghatározó szerepet vállaltak a minta-adásban, a mintakészítésben. Mindez természetesen szoros összefüggésben van az ipari textil, a nyomottanyag-tervezés és tervezőképzés erős magyarországi jelenlétével is. Az *I. Nemzetközi Mintatriennále* szereplői között – olyan jelentős életműveket építő, más területeken dolgozó alkotók, mint Gellér B. István, Hegedűs 2 László, Kádár Katalin, László Bandy, Móder Rezső, Pázmándi Antal, Szikora Tamás társaságában – a magyar textil legkiválóbb alkotói mutatkoztak be: mások mellett Bajkó Anikó, Balázs Irén, Balogh Edit, Gink Judit, Gulyás Kati, Kneisz Eszter, Pasqualetti Zsófia és Solti Gizella. És a több évtizedes folyama-

kus együtt munkálkodását jelzi az egyik közelmúltban rendezett tárlat, a 2011-es *Minta* című kiállítás művész-névsora: Czeglédi Júlia, Erdei Irma, Golarits Erzsébet, Hendzsel Ilona, Honfi Katalin, Kapolyi Márta, Kass Eszter, Kelemen Kata, Kubó Éva, Makkai Márta, Mercz Zsuzsanna, Orient Enikő, Páczelt Andrea, Polgár Csaba, Széles Edina, Széles Judit, Szentiványi-Székely Enikő, Sziráki Katalin, Varga Anikó is, amelynek kapcsán annyit mindenképpen meg kell jegyeznünk, hogy a minta-tervezők és -alkotók körében a nőművészek, illetve a művésznők túlnyomó, súlyos többségben vannak.

A minta-motívum – amelynek különössége talán leginkább a tükrözés, az egymásba-kapcsolódás, az ismétlés, a végtelenbe futó megsokszorozás, és ettől függetlenül és ezzel szoros összefüggésben a hangsú-

Erdei Irma:
Rejtőzködő minta /
Irma Erdei:
Hiding Pattern

[2011] festóvászon,
digitális nyomtatás /
canvas, digital print
[160x80 cm]

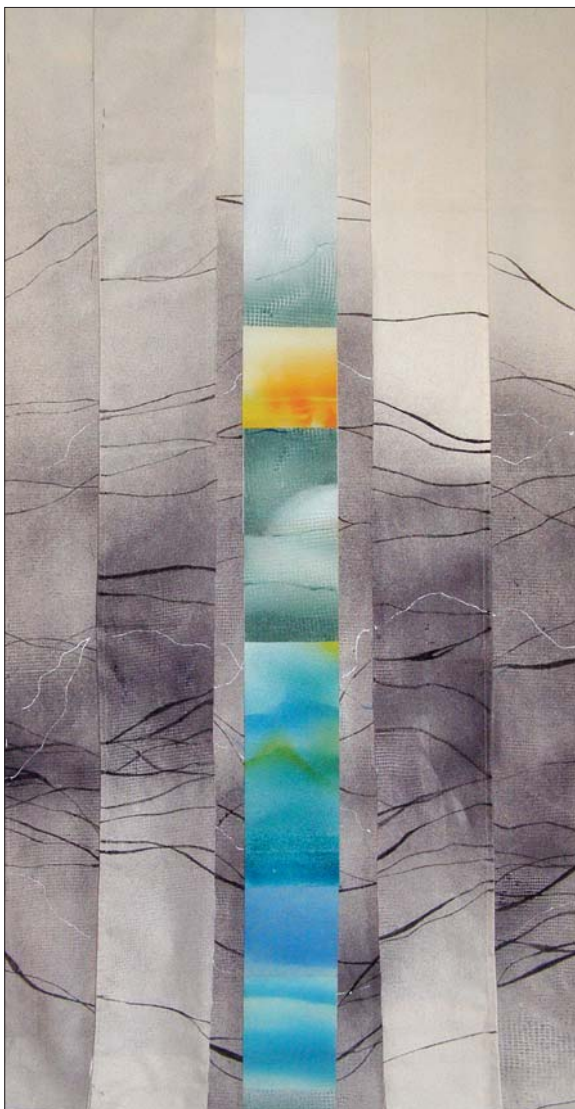

tok megszakíthatatlanságát bizonyítja, hogy a kezdeti törekvések szellemében, az 1986-os kiállításon fellépő alkotók közül ma is rendszeresen jelen vannak a minta-kiállításokon, mint Czeglédi Júlia, Kelemen Katalin, Polgár Csaba és Széles Judit textilművészek. S az idősebb és a fiatalabb minta-tervezők harmoni-

→ lyossá válásban, az emblemikus sűrítésben, a motívumtengerből való kiemelkedés szándékában és lehetőségében rejlik – nem stílus- és nem kifejezés-függő vizuális jel: lehet figuratív, pontosan megidéző és stilizált, és lehet absztrakt, elvonatkoztatott nyelvezetű. A minta-jelenség varázslatos természete nem a nyelvben, hanem abban a paradoxonban ragadható meg,

Széles Judit:
Rejtőzködő minta /
Judit Széles:
Hiding Pattern
[2011] *vetex, csipke,*
akrilfesték, spray /
vetex, lace,
acryl paint, spray
[160x80 cm]

←
Mercz Zsuzsanna:
Rejtőzködő minta /
Zsuzsanna Mercz:
Hiding Pattern
[2013] *pamut, saját*
színezés, kézi festés,
foltvarrás / cotton,
individual colouring,
hand painted,
patchwork
[160x160 cm]

Kapolyi Márta:
Rejtőzködő minta /
Márta Kapolyi:
Hiding Pattern
[2011] *pamutvászon,*
impregnált textil, kézi
festés, applikáció /
cotton, impregnated
fabric, hand painted,
appliqué
[150x100 cm]

amely az egyedi és a sokszorosított jelleg között feszül: a mintában az autonóm, a speciális és a sokszorosan megismételt (végső soron sablonná váló) úgy kapcsolódhat egymással – gyakran az illuzionizmusok eszközeit is kiaknázva, valóságost és látszatszerűt indukálva és összemosva –, hogy az eredetiség elve és természete valójában nem sérül. Elgondolkodtató jelenség, hogy a közelmúlt és a napjaink mintái között

Széles Edina:
Rejtőzködő minta /
Edina Széles:
Hiding Pattern
 [2011] *papír, fonal,*
egyéni merítettpapír-
technika / paper,
thread, individual
mould-made paper
 [160x160 cm]

→
Orient Enikő:
Minta-mozaik /
Enikő Orient:
Mosaic of Patterns
 [2013] *papír,*
papírhajtogatás,
kirigami / paper,
paper folding,
kirigami
 [60x60 cm]

viszont szinte kizárólagosan elvont motívumokkal találkozhatunk: közvetlenül a valóságra reflektáló kompozíciók, kompozíciós elemek nem, vagy csak nagyon ritkán bukkannak fel. Az elvonatkoztatások világában uralkodnak a lírai absztrakt és a konstruktív szellemű

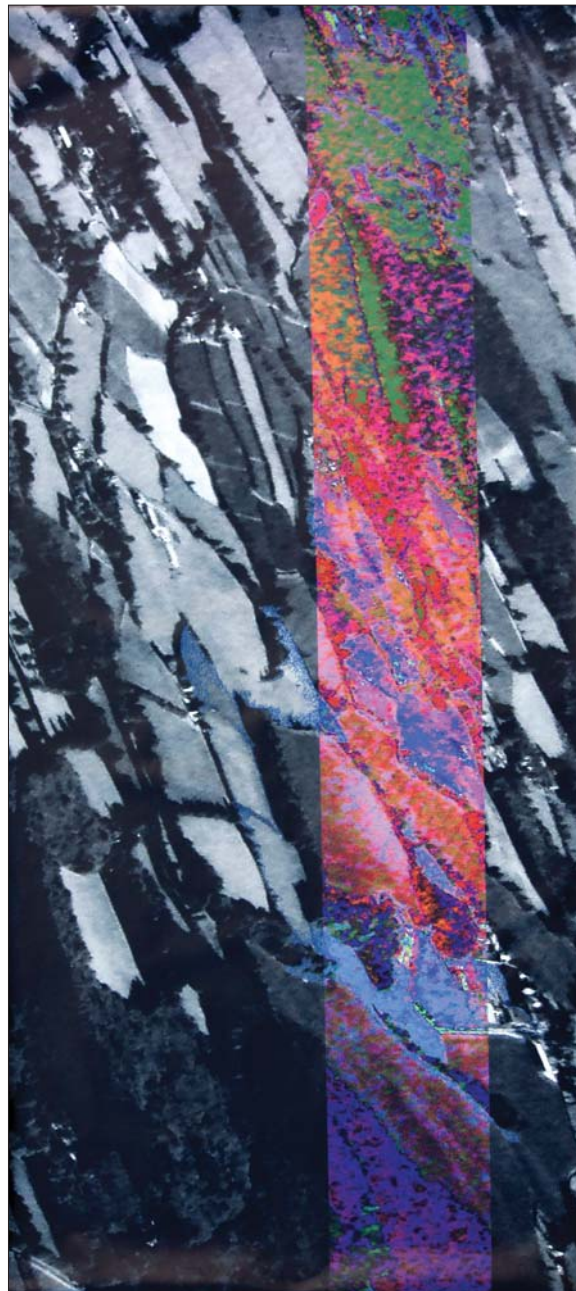
mintakollekciók, amelyekben hol a festői, hol a grafikai kifejezőeszközök, esetenként a színfoltok, máskor a vonalas elemek kapnak főszerepet. Napjaink mustrái körében két fő áramlat körvonalazható: a geometrikus és organikus jellegű motívumok használata az

uralkodó, s mindkét körben felfedezhetünk aprólékosan kimunkált, megannyi részletelemből szervezett és nagy, egy-egy motívumra épített, tiszta szerkezetre, áttekinthető felépítésre törő kompozíciót. Minimalista felfogású és festői hatásokban dúskáló, gesztus jellegű és meditatív hangvételű minta-tervek és minta-kompozíciók sorakoznak egymás mellett a Minta Alapítvány – általában egy-egy tematikát felvető és körüljáró – kiállításain.

A jelenkori mustrák alkotóinak kalandját egységesen csupán egy azonos művészi elv vezérli: hogy a minta-lehetőséget rejtő, a mintává válni vágyó és mintává nemesedő műveik ne lehessenek üres díszek, semmitmondó, fellengzős díszítmények.

WEHNER TIBOR
művészettörténész

A fotókat a Minta Alapítvány bocsátotta rendelkezésünkre.

→
Szentiványi-Székely
Enikő: Rejtőzködő
minta / Enikő
Szentiványi-Székely:
Hiding Pattern
[2011] *festővászon,*
digitális nyomtatás /
canvas, digital print
[160x80 cm]

XXVII. Országos Kis Jankó Bori Hímzőpályázat

Kiállítás a mezőkövesdi Községi Házban és a Matyó Múzeumban

Mezőkövesden ötven évvel ezelőtt, 1963-ban került sor az első hímzőpályázat anyagából rendezett kiállításra. (A pályázatot kezdetben két-, később háromévenként írták ki.) A tárlat megnyitóját öt éve kétnapos szakmai konferencia követi. A pályázat és a kiállítás súlyát megnövelte, hogy az UNESCO a matyó népművészetet, s ezen belül is a matyó hímzést 2012-ben szellemi kulturális örökségnek nyilvánította.

A legutóbbi pályázatot a Hagyományok Háza Népi Iparművészeti Osztálya, a Mezőkövesdi KÖZKINCS-TÁR Nonprofit Kft. és a Matyó Népművészeti Egyesület hirdette meg. A pályázat célja – a kiírás szerint – a magyar népi hímzések és viseletek hagyományainak megőrzése és továbbfejlesztése, a régebbi, kevésbé ismert stílusok felkutatása és feldolgozása, továbbá olyan népi iparművészeti hímzések készítése, amelyek mind művészi, mind használati érték szempontjából megfelelnek a mai kor követelményeinek. A pályázatot ezúttal is két kategóriában írták ki: öltözködés és lakástartékiak.

A mostani pályázatra 123 alkotó vagy alkotóközösség 313 tárgyat, illetve tárgyegyüttest nyújtott be. A beküldött tárgyak összlétszáma megközelítette a 700-at. A 313 pályamű közül 235-öt fogadtak el (75 százalék).

Fotó: Kérész Gyula

Ebből 207 hagyományos tárgy (88 százalék), 21 modern (9 százalék), 7 ajándéktárgy (3 százalék) volt. A modern népművészeti tárgyak viszonylag kis száma feltehetőleg azzal magyarázható, hogy ez a kategória csak március óta ismert, így az alkotóknak még nem volt idejük ilyen jellegű tárgyakat készíteni. Viszonylag kevés tárgy érkezett a viseletek köréből is, ennek oka feltételezhetően az, hogy a ruhák szabása-varrása külön szakma. Az öltözékek kisebb száma a díjak eloszlásában is megmutatkozik. A számos különdíjat nem számítva, két Kis Jankó Bori-díjat, három első, két második és három harmadik díjat osztott ki a zsűri, s ezek közül mindössze egy öltözködés kapott díjat.

A tárgyakat ez alkalommal két helyen állították ki: a Községi Házban és a Matyó Múzeumban. Ez megerősítette a szervezőket, viszont remélhető, hogy a két helyszín több látogatót fog vonzani. A korábbi kiállítások rendezői a szakmai közönségre koncentráltak, ezért tájegységek szerint csoportosították a tárgyakat. Dr. Illés Károlyné, a mostani tárlat rendezője inkább a nagyközönséget, a potenciális vásárlókat tartotta szem előtt, ezért a Községi Házban jobbra úgy helyezte el a tárgyakat, mintha tervezett használati helyükön (mai lakásban, oltáron, asztalon stb.) volnának. Az öltözékeket próbababákra helyezte, s némely

Zeleiné Pap Bernadett:
Asztalközép,
két párnával /
Bernadett Zelei Pap:
Table middle
with two pillows
[2010–2013]
lenvászon, gyapjúfonal
/ linen, wool thread
[42x98 cm,
2 / 40x53 cm]

Fotó: Kérész Gyula

←
Kissné Sponga Zsuzsanna: Tardi gyermekgarnitúra.
Két párna / **Zsuzsanna Kiss Sponga:** Children's collection of Tard.
Two pillows
[2010–2013]
pamutvászon / cotton
[2 / 40x40 cm]

Illés Károlyné:
Kora kalocsai garnitúra
 (részlet) /
Mrs. Károly Illés:
Set with early patterns
of Kalocsa (detail)
 [2010–2013]
lenvászón / linen

Porkoláb Ferenc:
Bihari rátétes szűr /
Ferenc Porkoláb:
Felt cloak with appliqué
with patterns
of the Bihar region
 [2010–2013]
szűrposztó, filc /
baize, felt
 [135x75 cm]

ruhadarabot – a kombinációs lehetőség szemléltetése végett – divattervezők által készített, nem népies ruhadarabokkal társított. A Matyó Múzeumba a fehér és az úríhímzéses tárgyak kerültek. A múzeumi közeg és a kiállított anyag jellege miatt a tárgyak túlnyomó részét üvegtárlókba kellett tenni, bár itt is akad kivétel, a hőveji függöny például ablakot takar. A kiállított textiliák funkcióját mindkét helyszínen kiegészítő tárgyak is jelzik (váza, tányér stb.).

A kiállítást, szakmailag, V. Szathmáry Ibolya etnográfus, a zsűri elnöke nyitotta meg. Örömmel állapította meg, hogy a beérkezett munkák a magyar hímzéskultúra csaknem valamennyi területét, ágazatát képviselik, s teret kaptak az egykori Nagy-Magyarország nemzetiségeinek hímzész hagyományai is. Akadt olyan pályázó, mondta, aki eddig nem feltárt hímzőkultúrával jelentkezett, mások már ismert hímzett anyagok köréből tudtak újat hozni. Ez utóbbira jó példa a budapesti Kissné Sponga Zsuzsanna tardi stílusú leánykaszobabelső-garnitúrája, amelyet a megszokott élénk, piros-kék színezés helyett visszafogottabb, a gyermekek lelkipilágához mégis közelebb álló színállás (bordó és oxidszárga) jellemez. A garnitúrához kétszárnyas függöny, asztali futó, ágytakaró, két párna, egy fali tároló s benne ajándék kíséreként egy tardi matyó manócska tartozik. A pályamunka minden részletében igényes, példa erre a gombok szív alakú díszítése, vagy az, hogy az összetoldások is díszvarrással készültek. A pályamű Kis Jankó Bori-díjat kapott. Egy másik példa: Zeleiné Pap Bernadett lenvászón futóra és párnákra egy gyapjúhímzéses matyó lepedővégt mintáját hímezte, pályamunkájáért különdíjat kapott. (Mezőkövesden a legtöbb hímzés pamut, később selyem- és műselyem fonállal készült, a gyapjúhímzés igen ritka.)

Különleges alkotások születtek a dekoratív szövési technika és a hímzés együttes alkalmazásával. A hevesi alkotók rendkívül jól alkalmazták a saját szövésű alapanyagra a megfelelően kiválasztott palóc hímzési motívumokat. Egyikük, Pataki Miklósné, a népművészeti mestere nemcsak hogy Kis Jankó Bori-díjat kapott a pályamunkájáért, de tőle a textiliákat meg is vásárolta a Hagyományok Háza. A textilegyüttes (függöny, fali futó stb.) egyszerű száda (laza szövésű anyag,

amelynek alapozásán csíkok, minták vannak), sávoly csíkokkal és aszúrral (áttörésekkel), sávoly egészíti ki a sorok között. A minta alapja egy bodonyi sátorlepedőről származik, amely a Hevesi Népművészeti és Háziipari Szövetkezet (az utolsó ilyen szövetkezet) gyűjteményében található. (A palócságnál a sátorlepedő a lányok által hímzett kelengyéhez tartozott. Nemcsak ágytakarónak használták, hanem a keresztelőig a baba fölé rakták szemmel verés ellen, a legrégebbi időkben szemfödélként is szolgált.) A pályamunka alapanyaga lenvászón (a hagyományos kender helyett), hímzése különböző technikákkal készült: lyukhímzés, borsóka (áttörés), keresztzemes és lapos hímzés, színállása: domináns nyers szín és egy nagyon kevés piros-kék (a palóc textiliák alapszíne). A textili-

ákon, a modern lakáskultúrához igazodva, kevesebb a motívum, mint a sátorlepedőn. Az ugyancsak hevesi Erdélyi Istvánné első díjat kapott a szövés és a hímzés (pamut szövött anyag és keresztstemes hímzés) újszerű és harmonikus kombinálásáért. A pályamunka (függönyök, futó, párnák, drapéria) motívumai egy palóc díszítőülközőről származnak, azzal az elmeésszel, hogy a törülközőn nincsen subrika (a subrika úgy készül, hogy egy irányban szálakat húznak ki, s a bennmaradt szálakat, mintát alkotva átszövik). A keresztstemes és a subrika-csíkok váltakozása rendkívül dekoratív. A szövés és a hímzés egysége figyelhető meg a Békéscsabai Szlovákok Szervezetének Rozmaring Hímzőszakkörében készült pályamunkán is, amelyet Illés Károlyné, a népművészet mestere tervezett. Vaszkosabb vászonalapra a kora kalocsai hímzés többféle variációja került. A pályamű (asztalterítők stb.) második díjat kapott.

Különlegesek azok a munkák is, amelyeken a hímzés és a csipke szerepel együtt díszítményként. Véghné Lőrincz Ágnes népi iparművész a höveji pókos varrott csipke és a bársonyhímzés motívumainak lakástextílián (függönyön) és öltözék darabokon (táncos kötény, stóla, jegykendő) való alkalmazásáért első díjat kapott. (A pókolás úgy készül, hogy az anyagba lyukakat vágnak, ezeket kiféreltik és bevarrják, majd parányi kis hurkokkal „bepókolják”. Sokféle pókolás létezik: búzaszemes, kalinkó, gombos, sarlós, tikláb, sima és keresztstemes pók stb. A pályamű darabjain búzaszemes a pókolás.) A höveji hímzett textíliáknak fehér a tradicionális színük. Motívumaik: sokféle virág, égitestek, csillagok. A höveji asszonyok régebben si-

fonra hímeztek, de ma már csak batisztra. A pályamunka textíliáinak alapanyaga is pamutbatszt, kivéve a jegykendőt, amelynek organdi (organza) az anyaga. Radácsi Pirooska, a népművészet mestere az úrihímzés és a vert csipke harmonikus alkalmazásáért kapott különdíjat.

A zsűri nemcsak újszerű és különleges, hanem konzervatívabb, de nagy mesterségbeli tudást igénylő megoldásokat is díjazott. Fiser Józsefné azért kapott második díjat, mert hagyományos lakásbelső-textíliáit (ágytakaró, négy párna, függöny) Szécsény környéki régi palóc kötények és lepedők mintakincsének gazdag variációival díszítette. A garnitúrához más darabok is tartoznak (abrosz, falvédő, komódterítő), ezeket az előző *Kis Jankó Bori Hímzőpályázat*ra nyújtotta be, ezekért különdíjban részesült. Porkoláb Ferenc rátétes bihari (fekete-fehér) szűrje szintén első díjban részesült. A hagyományos ruhadarabhoz ma is hordható, bihari motívumokkal díszített táskák tartoznak (oldaltáska, szütyő, övtáska). Barsi Gizella különdíjas női felsője viszont egyszerre archaikus és modern alkotás.

Meg kell még említenem a két harmadik helyezést. Ezt két hímző szakkör kapta, a Balatonfüredi Örökségünk Hímzőműhely és a Paloznaki Hímzőkör. Mindkét csoport vezetője Szuper Miklósné.

KÉRESZ GYULA
szakíró

(XXVII. Országos Kis Jankó Bori Hímzőpályázat és Kiállítás. Közösségi Ház, Matyó Múzeum, Mezőkövesd, 2013. július 5–szeptember 15.)

**Pataki Miklósné:
Palóc futó (részlet) /
Mrs. Miklós Pataki:
Palóc tablecloth (detail)**
[2010–2013]
*lenvászon, a teljes
méret: 135x50 cm /
linen, full size:
135x50 cm*

**Véghné Lőrincz Ágnes:
Höveji függöny (részlet)
/ Ágnes Végh Lőrincz:
Curtain with
embroidery of Hövej
(detail)**
[2010–2013] *batszt,
a teljes méret:
110x200 cm / batiste,
full size: 110x200 cm*

Díjátadás és lát(vány)lelet

Az év belsőépítésze 2012-ben Fülöp Krisztina és Glavanovics Orsolya

■ A Magyar Építész Kamara Belsőépítészeti Tagozata által odaítélt és a Laki Zrt. által adományozott díj átadására 2013. május 28-án került sor a Magyar Állami Operaház Székely Bertalan-termében.

A reprezentatív helyszínen a díszvendég Halász János kultúráért felelős államtitkár, Fekete György, a Magyar Művészeti Akadémia elnöke és Ertsey Attila, a Magyar Építész Kamara alelnöke mellett, hogy elismerően szóltak a honi belsőépítészeti kimagasló művészi, szakmai teljesítményéről, az iparművészet ezen ágazatának állami és társadalmi megítéléséről is

biztatón nyilatkoztak. A pillanatnyi túlélési stratégiákat kereső beruházók, tervezők, gyártók, kivitelezők szemszögéből tekintve az elhangzottak inkább ígérvényként értékelődhetnek a legközelebbi jövőre nézve, semmint a jelen általános gazdasági és morális állapotából következtethető helyzetértékelésként.

O. Ecker Judit kamarai tagozatvezetőre, az Év Belsőépítésze díj kezdeményezőjére és Laki Péterre, a díj alapítójára, a Laki Épületszobrász Zrt. elnök-vezérigazgatójára az értékelő szép szavakon felül a kitüntetést tanúsító aranyozott bronz emléklapok és az

**Manninger-villa,
Budapest (külső nézet).
Építész: Tauszig Béla
és Róth Zsigmond /
Manninger Villa,
Budapest (exterior
view). Architects:
Béla Tauszig and
Zsigmond Róth
[1913]**

Fotó: Barakonyi Szabolcs

egymillió forintos jutalom átadása, Finta József, a zsűri elnöke az indoklás várt és a nyertesek megnevezése. A neves építész az értékelésben sem titkolta a döntéshozók dilemmáit a díj odaítélésének kérdésében.

Név szerint Szenes Istvánt és Tompos Lajost emelte ki a címre esélyes tervezőművészek közül, ám hogy mégis Fülöp Krisztina és Glavanovics Orsolya került élre a versengésben, annak több okát is adta. Indoklása egy mondatban ekként összegezhető: a Manninger-villa átalakítása során nem egy hajdani építészeti eredmény újracsomagolása történt, hanem a megváltozott funkció által kikövetelt térformálással, anyag- és színhasználattal, technológiai novumok beépítésével új minőség jött létre – a villából reklámiroda székháza lett.

A kollégák közül legtöbben szállodák enteriőrjeivel pályáztak. Sárosdi-Mádi Krisztina, Lános Áron, Török Bence a Casati Budapest Hotelnél az op-artot a minimalis ötveték, merész színhasználattal, fényeffektusokkal operáltak.

A Lifestyle Hotel Mátra belsőiben a négy évszázad más és más hangulatát teremtette meg Somogyi Pál – négy anyag, négy struktúra, négy szín váltakozik szintenként. A hasonló módon berendezett szobák nem egyformák, például az ágyvégek dekorjánál a feccék nem szállnak kétszer ugyanabban a ritmusban a vezetékre, mint ahogy a valóságban sem.

Bara Ákos, aki egy csupa üveg családi házzal egyedül is pályázott, Horváth Ágnessel és Makó Bernadettel a Hotel Estilon kívül a Burríta bárral és a Padthai bárral, valamint a Drop Shop borkereskedés és borbárral is benevezett.

A tállyai Oroszlános Borhotel esetében Tompos Lajos több társművész bevonásával a klasszikus enteriorképzés eleganciáját vegyítette a modernnel.

Medveczky Kazimir a Park Inn by Radisson Budapest látványos belső tereiről állított ki szépen fényképezett tablókát, egyébként szinte minden fotós és alkalmazott képszerkesztő-grafikus kimagasló szakmai teljesítményt nyújtott. Viszont a szöveges információ sok helyen hiányos volt, ez az oka annak, hogy a pontos címeket – ahol minden előben megtekinthető lenne – e cikkben nem közlöm.

Ha ennyi szálloda nem volna elég, ne feledjük, hogy Fülöp Krisztina a Hungária fürdő szecessziós miliójének átmentésével a Zara Continental Hotel Budapestet varázsolta elő az évtizedek óta csipkerózsika álmát alvó Dohány utcai romházból. A stílusában a múlt század elöt idéző, ám minden ízében 21. századi igényekre tervezett szállóhely kialakítása az alkotótársak példás közreműködésével egy másik írás külön témája lehetne. Az eredmény oly lenyűgöző, hogy Finta József a zsűri döntésének ismertetésekor is megemlékezett erről a pályázati anyagról, azzal a megjegyzéssel, hogy ha nem nevezik a versenybe, a Manninger-villával akkor is nyer a Fülöp–Glavanovics páros. Ez a mondat, a puritánabb szellemű terv dicsérete, rávilágított arra, hogy miért is nem volt igazi esélyük pompázatosabb terveknek, például Szenes

Fülöp Krisztina – Glavanovics Orsolya: Manninger-villa, főlépcsőház (első emeleti rész), Budapest / Krisztina Fülöp – Orsolya Glavanovics: Main staircase at the second floor. Manninger Villa, Budapest

Fülöp Krisztina: A budapesti Manninger-villa lépcsőházának vázlatrajza / Krisztina Fülöp: Sketch for the staircase of Manninger Villa, Budapest

Fotó: Barakonyi Szabolcs

István a Dubaji nemzetközi repülőtérén megépített organikus ihletésű Business fogadótermének, pedig ide készített egy másik variációt is, amelyen Swarovski

kristályok az Ezeregyéjszaka villogó káprázatát idézték fel a légikikötő várótermében.

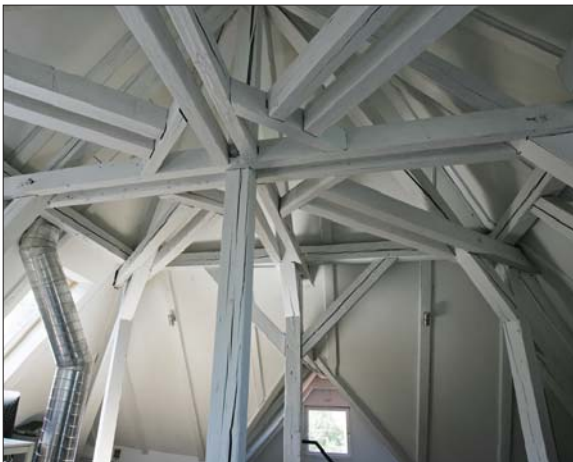
Talán a Rudas gyógyfürdő felújításával pályázó Jakab Csabának volt némi esélye a díjra – honi beruházó, kevés pénz, semmi gigantománia –, itt viszont a műemlék épület dominanciájáról nehéznek tűnhetett leválasztani a kényelem és higiénia céljait magas technikai színvonalon megvalósító tervezői teljesítményt. Purity homlokzat mögé izgalmas belsőt épített a szerencsi R27 kisvendéglőben Bozsódi Zsolt, míg a budapesti Madarász irodaházban helyet bérlő AquaMart legérdekesebb része a Csővári Linda és Demeter Ágota által kialakított bemutatóterem, mozihangulatot csempész az üzleti világba. A Procter and Gamble-nek tervező Sárosdi-Mádi Krisztina, Láncoz Áron, Móder Edit alkotta trió organikus formálással igyekezett a természetes anyagok primátusát hirdető cég imázsát erősíteni, míg Ernst Z. András egy másik kozmetikai multi, a L’Oreal akadémia-oktatóközpont friss és elegáns megformálásával kelt versenyre a szépségipar képviselőit.

Lukács Zsófia a Múzsák Templomává alakította a sárospataki volt trinitárius kolostor előadóteremként és kiállítási helyszíneként egyaránt kiválóan működtethető terét, mely a mellette lévő zeneiskolával képez szerves egységet.

F. Kovács Attila zavarba ejtő látványparádéja egy múlt századi iskolai szertár és egy retró hangulatú mai kocsmá keveréke, ahol kiállításokat is rendezhetnek. Iskola néven szórakoztató-, vendéglátó-, művészeti központot valósított meg Budapesten, a Terézvárosban az építész, filmdizslettervező, belsőépítész, s e terv bővebb ismertetésére – a sokféle téralkotó műfajban meglepő eredményeket felmutató művész személye miatt is – érdemes lenne visszatérni.

A felsorolt választékot látva, már cseppet sem meglepő, hogy végül (a www.kompdesign.hu weboldalon fellelhető alkotópáros) Fülöp Krisztina és Glavanovics Orsolya díjazásáról született konszenzus a döntőnkök körében.

A megbízó persze nem az interneten talált rájuk, a megbízható és megfizethető tervezők híre digitalizált világunkban is szájhagyomány útján és kapcsolatok révén terjed leghatékonyabban. Erre a most elnyert díj

Fülöp Krisztina – Glavanovics Orsolya: Manninger-villa, a beépített tetőtér gerendaszerkezete, Budapest / Krisztina Fülöp – Orsolya Glavanovics: Timber construction at the built-in attic. Manninger Villa, Budapest

csak ráerősít. Azon már meg sem lepődünk, hogy egy kisegyháztól megvásárolt házban Laboratory Ideas néven reklámügynökség működik, inkább az a kuriózum, hogy az átalakítást megrendelő cég magyar tulajdonosi hátterű. Örvendezve ennek a ténynek, és sajnálva, hogy e tudósításban nincs lehetőség a tervezői tevékenység bővebb kifejtésére, lépünk be gyorsan a Budapest II. kerületi Hűvösvölgyi út 52/B szám alatti, Tauszig Béla és Róth Zsigmond építészek által 1913-ban tervezett épületbe, melyet a mai napig Manninger-villaként emlegetnek.

Ha csak erről a házról szólna írásom, akkor „a lépcsőházak háza” címet kapta volna.

Tény, hogy a villa közlekedőtereiben van a bravúr, leginkább a vertikálisoknál. A központi lépcsőtér eleganciája a múltbéli értékeknek nem a pótlásából, hanem azok hasonlóan invenciózus újragondolásából származik, míg a tetőtérbe vezető, térplasztikaként is értelmezhető lépcső inspirálója a fölé nyúló tető szabadon látható ácsszerkezete. A vaskos gerendák geometriája karcsú fémszerkezetté íródott át. A földszinti irodából a pinceszint felé indított vaslemez lépcsősornak szigorúbb vonalvezetését pedig az indokolta,

hogy a tervezők nem akartak konkurálni a festett, stukkódíszes, árkádsoros indító tér díszítettségével.

A villa éke a tárgyalóteremmé átépített zárt erkély ólomüveg ablaksora. Alatta a parapet fűtés csöveit a fölépcsőház korlátpálcáira emlékeztető lamellarendszer takarja, a fehérre mázolt neutrális burkolat felett halvány színű üvegekzettákon át a fény és a kert látványa szűrődik be. Az eredeti burkolatok, ahol felújíthatók voltak, megmaradtak, a fogadótermek gazdagonerezett sűrű márványlapokkal lettek lefedve.

Az irodák berendezését hozott anyagból alakították ki, míg a recepciós pult a mögötte ferden beállított tároló bútorfallal és a konyhaszekrény-sorral egyedi tervezésű mobilis-, illetve beépített bútor. A mesterséges fényforrások és a fényárnyékolók alig érzékelhetően vannak jelen a térben, a színek is visszafogottak.

A szakmai zsűri szerint az Év Belsőépítész 2012 díj pályaművei közül az „egyébként nagyon izgalmas” anyagból a Manninger-villa szellemi finomságával, ízlésével, mesterségbeli tudásával, eleganciájával emelkedett ki.

GYÜRKY ANDRÁS
belsőépítész

Fülöp Krisztina – Glavanovics Orsolya: Manninger-villa, tárgyalóterem ólomüveg ablaksorral, Budapest / Krisztina Fülöp – Orsolya Glavanovics: Boardroom with lead-glass windows. Manninger Villa, Budapest

Az Iparművészeti Múzeum szecessziós gyűjteménye I.

Külföldi tárgyak gyarapítása Radisics Jenő működése idején

→ **Christopher Dresser: 'Clutha' díszüveg / Christopher Dresser: 'Clutha'. Ornamental glass** [1885–1889] *fúvott, szabadon formált üveg fém-oxidokkal színezve, csillámpala szemcsékkel díszítve, magasság: 43 cm, talp: Ø 13 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / blown, freely formed glass, coloured with metal oxides, decorated with mica grains, height: 43 cm, base: Ø 13 cm (Museum of Applied Arts, Budapest)*

■ Az Iparművészeti Múzeum európai rangú szecessziós gyűjteménnyel rendelkezik. Megteremtésében el-évülhetetlen érdemei vannak az első két igazgatónak, Ráth Györgynek (1881-től 1896-ig volt főigazgató), aki a múzeum szervezeti rendszerét megteremtette, és különösen az őt követő Radisics Jenőnek (1896-tól 1917-ig állt az intézmény élén), aki kitűnő ízléssel és koncepcióval alapozta meg a kortárs művészeti gyűjteményt.¹ Radisics volt az intézmény „szeme”; kiváló kvalitásérzékének köszönhetően azonnali észrevette az igazi értékeket, és időtálló, máig fontos, reprezentatív műtárgyakat vásárolt külföldi és magyar mesterektől, cégektől egyaránt. A körütekintő és tervszerű múzeumi szerzeményezés mellett a gyűjtemény további gyarapodását és kiteljesedését magángyűjtőknek köszönhetjük.

Első alkalommal az 1889-es párizsi világkiállításról kerültek kitűnő szecessziós tárgyak az Iparművészeti Múzeumba. Ezen a világtárlaton a kerámiaművesség, különösen a francia, hihetetlen technikai fejlődésről tett tanúbizonyságot,² és a francia, angol szilikátipar újdonságaiból Radisics Jenő többet is kiválasztott a múzeum számára. E tárgyakat – köztük olyanokat, amelyek túllépve a historizmuson, már az új stílus, a szecesszió kibontakozását sejtették – a múzeum franciaországi képviselője, Louis Delamarre-Didot vásárolta meg az intézmény számára.³ Ekkor került a gyűjteménybe az első Gallé-díszüveg, valamint a saját korát jóval meghaladó innovatív tervező, Christopher Dresser „Clutha” üvege, amely izgalmas, csavart, aszimmetrikus formájával merőben új szemléletet sugall. A múzeum angliai képviselője, Herbert Minton Cundall révén 1895-ben közvetlenül Morrístól vásároltak textil-mintákat. Ez utóbbi vásárlás, mint ahogy az 1889-es párizsi világkiállítás szerzeményei is, még ahhoz a múzeumalapítói szándékhoz, mintakollekciót teremtő akarathoz kapcsolódnak, amikor a

Fotó: Moloz Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest

technikai sokféleség, a művészek teljes körű bemutatása, a minél sokoldalúbb szemléltetés volt a gyarapítás fő célja. Radisics azonban ezen idővel túllépett; ugyanis egyik legfőbb erénye az volt, hogy változni tudott a korrallal együtt, sőt gyakorta előbbre járt koránál, gyarapítási koncepcióit tekintve. A század végén Európában több helyütt járt, s ez az a korszak, amikor elsősorban az egyes országok, egyes cégek termékeinek beszerzésére összpontosított. Fordulópontot jelentett az 1897-ben megtett észak-európai út, ahonnan minőségi tárgyakkal tért haza. Az északi népek szecessziós művészete több szempontból rokonítható a magyar törekvésekkel, hiszen a tradíció ereje, a nemzeti jellegzetességek hangsúlyozása és a háziipar értékeinek felismerése összekötő kapocs volt. Mindez azonban nem vált provinciálissá, hanem egyetemes értékek hordozójává lett, és Radisics éppen ezeket a műértékeket emelte ki, és hozta haza: köztük a legnagyobb értékű a dán porcelánok és a norvég művész, Frida Hansen *Pünkösdi kórus* című kárpitja.

Utazásainak, széles körű érdeklődésének köszönhetően Radisics egyetemleges kitekintéssel rendelkezett az európai művészetre – sőt, némiképp az amerikaiakra is. Ennek köszönhető, hogy 1898-ban az Iparművészeti Múzeumban *A modern művészet* címmel olyan kiállítást szervezett,⁴ amelyen kitapintható volt a szecesszió néhány főbb iránya, és egyszerre több kitűnő külföldi mester mutatkozott be: elsősorban francia és észak-európai művészek, de volt angol, német, és Tiffany személyében amerikai is. A kiállított múzeumi darabok mellett eladásra felkínált tárgyak is voltak, és nemcsak a múzeum, hanem magángyűjtők is vásároltak. Elsősorban a párizsi *L'Art Nouveau* galéria tulajdonosa, Siegfried (Samuel) Bing forgalmazott kitűnő tárgyakat, többek között Paul Ranson tervei alapján készült textíliát, Tiffany-üvegeket, amelyek közül többet megvett a múzeum. Ekkor alapozták meg a Tiffany-kollekciót, és bővítették a kortárs észak-európai művészeti alkotások körét: az 1897-ben megvásárolt művek mellé dán könyvkötéseket, svéd porcelánokat szereztek. Jelentős, elismert egyéniségek népszerű alkotásai is bekerültek a gyűjteménybe, mint Alexandre Charpentier domborműves díszítésű ajtózárai és Otto Eckmann falkárpitjai.

Frida Hansen: Pünkösdi kórus – falkárpit / Frida Hansen: Pentecost Chorus. Tapestry
 [1897] gyapjú, skandináv gobelinteknikával szövött, magasság: 339 cm (rojtokkal 363 cm), szélesség: 120 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / wool, Scandinavian weaving technique, height: 339 cm (with fringes 363 cm), width: 120 cm (Museum of Applied Arts, Budapest)

Fotó: Kolozs Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Paul-Élie Ranson:
Szövet vízililiomokkal /
Paul-Élie Ranson:
Fabric with Water-lilies
[1898] nyomott
mintás pamutbársony
(Iparművészeti
Múzeum, Budapest) /
printed velvet
(Museum of Applied
Arts, Budapest)
[180x80 cm]

Fotó: Áment Gellért / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Radisics Jenő gyűjteményezési koncepciója tovább alakult, egyre komplexebbé vált, amennyiben nemcsak a technikai érdeklődés, a művészek bemutatása, egy általános körkép kialakítása volt a cél az eu-

Louis Comfort Tiffany: 'Páva' díszüveg /
Louis Comfort Tiffany: 'Peacock'. Ornamental glass

1898 előtt, fúvott kobaltkék üveg, beágyazott
üvegpasztával és króm-aventurin szálakkal, magasság:
26,5 cm, száj: Ø 9,5 cm, talp: Ø 10,7 cm (Iparművészeti
Múzeum, Budapest) / before 1898, blown cobalt blue
glass with embedded glass paste and chrome-aventurine
fibres, height: 26,5 cm, mouth: Ø 9,5 cm, base: Ø 10,7 cm
(Museum of Applied Arts, Budapest)

Fotó: Moloz Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest

rópai országok szecessziós művészetéről, hanem a műtárgyak kiválasztásával immár egyes súlypontok meghatározása, a legfontosabb irányzatok kiemelése, a domináns művészeti ágak bemutatása. Radisics Jenő – kilépve a közép-európai német-osztrák orientációból – az angol kultúrkör mellett a francia művészet alkotásait tekintette mintaadónak, és kiállítási s szerzeményezési koncepciójában is ezt az irányvonalat követte. Legpregnansabban az 1900-as párizsi világkiállítás vásárlásai, de az utána következő esztendőök eseményei is ezt bizonyítják.

Az 1900-as párizsi világkiállításon, ahol az „Art Nouveau” átütő sikert aratott, Radisics kiemelkedő kvalitású műtárgy-együtttestet vásárolt, immár az eszté-

tikum, az esztétizálás jegyében. Gyarapítási koncepciójának középpontjában – mely egyébként a művészi ipar szinte minden területét átfogta – a lakberendezési és egyéb dísz tárgyak megszerzése állt, döntően azonban a bútorok és a fémművesség körébe sorolható tárgyak. Immár nemcsak ízelítőként vett egy-egy tárgyat, hanem összefüggésekben gondolkodva, igyekezett áttekintést nyújtani a kor berendező-művészetéről, annak minden eleméről. A szecessziót meghatározó „Gesamtkunstwerk”-gondolat így öltött testet a kiállítási és szerzeményezési koncepcióban is.

Radisics olyan alkotások megvételére törekedett, amelyek összekötik a múltat a jelennel,⁵ és utat mutatnak a jövő felé. Főként francia műtárgyakat vásárolt, amelyeket nagyszámú japán munka követett, minthogy igen korán felfigyelt a keleti művészet jelentőségére is. A több mint száz műtárgy között⁶ a Siegfried (Samuel) Bing megrendelésére dolgozó francia tervezők – Colonna, de Feure, Gaillard – több kiváló alkotása megtalálható, úgymint Colonna világos szerkezetű asztala, de Feure finom, elegáns vonalú, illetve Gaillard bőrrel kárpitozott széke. Ezen kívül további mives, artisztikus bútorok (Lambert, Perol Frères, Plumet), Lalique-ékszerek,⁷ modern óntárgyak (Brateau, Desbois, Kann, Maignan), lámpák (Barbedienne, Larche, Piat, Robert), evőeszközök (Christoffle, Cardeilhac), bronzszobrok (Frémiet), bőrdomborítások (Saint-André de Lignereux) említendők, továbbá egész sorozat Alexandre Bigot építészeti kerámiáiból. A felsorolt művészek közül többen díjat, elismerést kaptak a világkiállításon, mint ahogy Grand Prix-díjas volt maga Bigot is, aki a francia Becsületrendet is kiérdemelte a kiállításon szereplő installációjáért; nevét elsősorban különleges technikával készített kerámiatárgyai, építészeti elemei tették ismertté. Az 1900-as párizsi világkiállításon műipari tárgyak vételére Wlassics Gyula kultuszminiszter mintegy 40 ezer koronát biztosított, s ennek nyolcadrészébe került a Bigot és Jules Lavirotte építésze nevével jegyzett agyagerkély.

Mivel magyarázható, hogy Radisics ennyire fontosnak tartotta a Bigot-installáció megszerzését? Ennek oka talán abban a hasonlóságban keresendő, hogy a Bigot-cég közös munkája az építészekkel (különösen

Georges de Feure:
Hátas szék /
Georges de Feure:
Backed chair

[1899–1900] faragott és fényezett kórisfa, selyemszállal hímzett posztókárpittal (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / carved and varnished ash, with baize upholstery embroidered with silk thread (Museum of Applied Arts, Budapest) [80x40x40 cm]

Fotó: Kolozs Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Charles Plumet:
Öltözőasztal
háttas székkal /
Charles Plumet:
Dressing table
with backed chair
[1896] *viaszolt*
padukfa, aranyozott
bronz verettel,
metszett szegélyű
tükörrel, a szék
üléskárpitja:
ripszelyem alapon
selyemfonallal hímzett
(Iparművészeti
Múzeum, Budapest) /
waxed padauk wood,
with gilded bronze
mounting, mirror
with cut edge, chair
upholstery: rep silk
embroidered with silk
thread (Museum
of Applied Arts,
Budapest)
[169x134x64 cm,
90,5x45x40 cm]

Fotó: Molozs Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Lavirotte-tal) éppúgy a kerámia és építészet magas szintű együttműködését testesítette meg, mint ahogy hazai viszonyok között ezt a legmarkánsabban a Zsolnay-gyár és az Iparművészeti Múzeum épületét tervező Lechner Ödön tette. Minden bizonnyal Radisics részéről az volt a szándék, hogy a nagy múzeumépületbe behelyezve egy mesterségesen kreált, ámde hasonló elveket sugalló építményt, több oldalról, hazai és külföldi példával is szemléltesse a társművészetek összefonódását, a Gesamtkunstwerk-gondolat megvalósítását.

A francia orientáció mellett az angol művészet iránti mélyreható érdeklődést is vásárlások és kiállítások sora bizonyítja. Az angol műipar példátlan gyors fejlődését a művészeti iskolákban folyó oktatásnak tulajdonították: 1898-ban az Iparművészeti Múzeumban külön válogatást mutattak be az angol Science and Art Department iparművészeti iskolák számára rendezett nemzeti versenyének díjnyertes munkáiból, amelyek közül többet megvett a múzeum. Az angol iparművészet fogékony volt a technikai újdonságok iránt is, ám úgy alkalmazta a korszerű találmányokat, hogy megőrizte saját hagyományait. Mindezt kitűnően szemlélteti az 1900-as párizsi világkiállításról származó nagyméretű tálalószekrény, amelynek négy sarokpillérén már villanyvilágítású lámpatest található, de maga a szerkezet még a középkori bútorok jellegzetes tagolását követi. Nem felejthetjük, hogy a párizsi világkiállításon az elektromosságnek külön épülete volt, s a technika eme új vívmánya sikerrel mutatkozott be.

A múzeum kapcsolatrendszerében és kiállítási koncepciójában a századfordulón erőteljesen megnyilvánult az angol orientáció. Az épület egyik termének, a volt igazgatói lakás előterének falait a neves angol tervező, iparművész, Walter Crane *Pávakert* című ta-

**Raoul François Larche: Asztali lámpa Loïe Fuller alakjával /
Raoul François Larche: Table lamp with Loïe Fuller's figure**

[cca. 1900]

*aranyozott, öntött bronz, magasság: 46 cm, szélesség:
26 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest) /
gilded, cast bronze, height: 46 cm, width: 26 cm
(Museum of Applied Arts, Budapest)*

Fotó: Ament Cellért / Iparművészeti Múzeum, Budapest

**The Bath Cabinet
Makers' & Co.:
Tálalószekrény /
The Bath Cabinet
Makers' & Co.:
Sideboard**

[cca. 1899] faragott
tölgyfa, vörösréz
veretekkel, világító-
test-foglalatokkal
(Iparművészeti
Múzeum, Budapest) /
carved oak, with
copper mounting and
lightning fittings
(Museum of Applied
Arts, Budapest)
[176x212x80 cm]

Fotó: Mudrák Attila / Iparművészeti Múzeum, Budapest

pétájával borították, melynek töredéke ma is látható. 1900-ban Crane nagyszabású, önálló tárlatát rendezték meg, és több művét, könyvekhez készült tervrajzait, illusztrációját megvásárolta az Iparművészeti Múzeum.⁸ 1907-ben a jeles grafikus, Aubrey V. Beardsley önálló kiállítása nyílt meg.

1902-ben brit iparművészeti kiállítás fogadta a múzeum látogatóit, ahol modern lakberendezési tárgyakat mutattak be, Radisics Jenő válogatásában.⁹ A berendezett szobák eleganciája és a tárgyak tökéletes

technikai kivitelezése példaként állhatott a magyar alkotók előtt. Ezúttal többek között festett üvegablakokat, bútorszöveteket, könyvkötéseket – Alfred de Sauty kézi aranyozású bőrkötéseit, valamint Cedric Chivers műhelyének aluról festett, pergamenbetétes könyvkötéseit – és George Walton székét vásárolta meg a múzeum.¹⁰ A főigazgató elképzeléseinek központjában ezúttal is a lakberendezési és egyéb dísz tárgyak megszerzése állt. Az angol bútorgyűjteményt még több ízben, így 1906-ban is tovább gyarapította,

→
**J. & W. Guthrie and
A. Wells Ltd: 'Skót
bogáncs' üvegfestmény
/ J. & W. Guthrie and
A. Wells Ltd: 'Scottish
Thistle'. Glass painting.**

1902 előtt, ólmozott,
illetve vörösréz
foglatban opalizáló
üveg (Iparművészeti
Múzeum, Budapest) /
before 1902, leaded
glass, opalescent glass
in copper frame
(Museum of Applied
Arts, Budapest)
[87x46,5 cm]

←
**Walter Crane:
'Pávaker' tapéta –
Iparművészeti Múzeum,
gazdasági folyosó,
Budapest /
Walter Crane: 'Peacock
Garden'. Tapestry –
Office hallway, Museum
of Applied Arts,
Budapest
[1898–1900]
papír, színes nyomat /
paper, colour print**

s a műkereskedőktől vásárolt darabok között 20. szá-
zadi is akadt. Radisics nyitottságának, fogékonyságá-
nak köszönhetően példátlanul gazdag, egyetemes je-
lentőségű gyűjtemény jött létre, ahol múlt és jelen
találkozott, s amelyben kvalitásos tárgyak sora kapott
helyet.

HORVÁTH HILDA
művészettörténész

Jegyzetek

1. Horváth Hilda: Radisics Jenő és az Iparművészeti Múzeum szecessziós gyűjteménye. In: *Szecesszió – a 20. század bajnala*. Szerk. Szilágyi András, Horányi Éva. Budapest, 1996. 10–15.; uő: Az Iparművészeti Múzeum műgyűjteményének története – vázlat. In: *Az idő sodrában. Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményeinek története. Az Iparművészeti Múzeum Gyűjtők és kincsek című kiállításához*. Szerk. Pataki Judit. Budapest, 2006.
2. Petrik Lajos: A keramika az 1889. évi párisi tárlaton. *Művészi Ipar*, 1890. 15–29.; Katona Imre: Az 1889-es párisi világiállítás hatása a magyar kerámiaiparra. *Építőanyag*, XXXIX. évf. 1987. 10. sz. 313–314.
3. Radisics Jenő: L. Delamarre-Didot ajándéka. *Művészi Ipar*, 1890. 63–75.
4. Radisics Jenő: Előszó. In: *A modern művészet. Az Iparművészeti Múzeum kiállítása*. Budapest, 1898; Mihalik József: Az Iparművészeti Múzeum tavasi nemzetközi kiállítása. *Magyar Iparművészet*, I. évf. 1897–1898. 249–289.; Horváth Hilda: Az 1898. évi modern kiállítás az Iparművészeti Múzeumban. *Ars Hungarica*, 2006. 1–2. sz. 369–378.
5. Hivatalos tudósítások. *Magyar Iparművészet*, IV. évf. 1901. 66.
6. IM Adattár 1900/54, 423; KLT 4173–4184; Radisics Jenő: *Az OMIM – Az 1900. évi nemzetközi Párisi világiállításon vásárolt iparművészeti gyűjtemény leíró jegyzéke*. Budapest, 1901; Batári Ferenc: *Art Nouveau 1900. Présentation des objets d'art acquis à l'occasion de l'Exposition Universelle de Paris. Ars Decorativa*, 5. (1977) 183–184.; *Párizs 1900. Iparművészeti remek 1900-ból*. A Kecskeméti Galéria kiadványa II/8. A kiállítást rendezte és a katalógust írta Batári Ferenc. Kecskemét, 1988.
7. Laliqve-től, magától a művésztől 1904-ben is vásároltak ékszereket, lásd: IM Adattár 1904/261, 269; Vétel – Ajándék leltárkönyv 1903–1908. IM Adattár, ltsz. nélkül, 1904. július 6-i bejegyzés.
8. Horváth Hilda: Walter Crane in Hungary. In: *Britain and Hungary 2*. Szerk. Erney Gyula. Budapest, 2003. 153–162. (további irodalommal).
9. *Brit iparművészeti kiállítás*. Írta Czako Elemér, szerk. Radisics Jenő. Budapest, 1902; Spiegel Frigyes: *Brit iparművészet Budapest*. Budapest, 1902. 97–106., 216–227.

Fotó: Kólosz Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest

10. Jegyzéke azoknak a tárgyaknak, melyek az angol kiállításról az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum részére megvásároltattak. IM Adattár KLT 1617/b; további levelézés: KLT 1607–1616. IM Adattár 1902/378; Vétel – Ajándék leltárkönyv 1903–1908. IM Adattár, 1903. június 2-i bejegyzések.

A tanulmány II., befejező részét a következő lapszámomban közöljük.

Dávid Katalin 90

Születésnap köszöntés

■ Dávid Katalin nemcsak a művészettörténet-tudomány nagyszónoka, hanem a magyarországi kulturális közélet meghatározó személyisége. Ő az, akire valóban illik az a jelző: megkerülhetetlen. Életműve a módszeres tudós munkája, a magas fokú diplomácia művelése, az emberi szolidaritás és a megértés gyakorlata. Édesapja, Dávid Lajos a kolozsvári egyetem professzora volt, aki 1922-ben Klebelsberg Kunó miniszter felkérésére települt át Szegedre, ahol megalapította a Gyógyszertár és Gyógyszerészeti Intézetet, illetve az egyetem gyógyszerészeti karának dékánja lett. A magyar-öröminy származású polgári családhoz olyan jelentős emberek voltak vendégként vagy barátként bejáratosak, mint Teleki Pál miniszterelnök, Szekfű Gyula történész, vagy Felvinczi Takács Zoltán

művészettörténész. Itt folytattak komoly eszmecseréket egymással Sík Sándor piarista tanár, költő, irodalomtudós és esztéta, valamint Bálint Sándor néprajzkutató társaságában.

A művészettörténetet valószínűleg a család barátjának, a már említett Felvinczi Takács Zoltánnak a hatására választotta. Befolyásolhatta ebben a döntésében unokabátyja, Barcsay Jenő, a híressé vált festőművész is, aki 1947-ben elvitte a budapesti Képzőművészeti Főiskolán művészettörténetet tanító Lyka Károlyhoz egy kis beszélgetésre. Dávid Katalin ekkor döntötte el, hogy a művészettörténet speciális ágazatával, az ikonográfiával kíván foglalkozni.

Tanulmányai befejeztével – gyakornokként – a Szépművészeti Múzeumba került 1948-ban. Itt Szilágyi János György művészettörténésszel, az antik művészet kutatójával ismerkedett meg, akinek hatására még inkább az ikonográfia kutatása felé fordult érdeklődése. Egyre inkább meggyőződésévé vált, hogy ahhoz, hogy a műtárgyakban önállóan lássa meg azok történeti értékeit, teológiát is kell tanulnia. 1950-ben azonban klerikális összeesküvés gyanújával, úgynevezett rendelkezési állományba tették. Szilágyi János György a Képzőművészeti Főiskola professzorához, az apósahez, Rabinovszky Máriusz művészettörténészhez fordult segítségért. A kulturális minisztériumban akkor Redő Ferenc festőművész volt a művészeti ügyek intézője. Hatáskörénél fogva létrehozatta azt a művészettörténeti dokumentációs intézményt, amelynek Dávid Katalin kezdetben tudományos munkatársaként dolgozott (1951–1954), később igazgatójává nevezték ki. A fiatal (27 éves) Dávid Katalin egymás után alkalmazta az egykori jezsuita pap tanárait, ismerőseit, tekintettel arra, hogy az intézmény feladatául a levéltári kutatást, bibliográfiai adatgyűjtést, meglévő nagy gyűjtemények leltározását határozták meg. Mindeközben a fiatalabbakat megbízta, hogy a még élő, a kulturális területről választott személyekkel dokumentáló célú interjúkat készítsenek. Ehhez, a

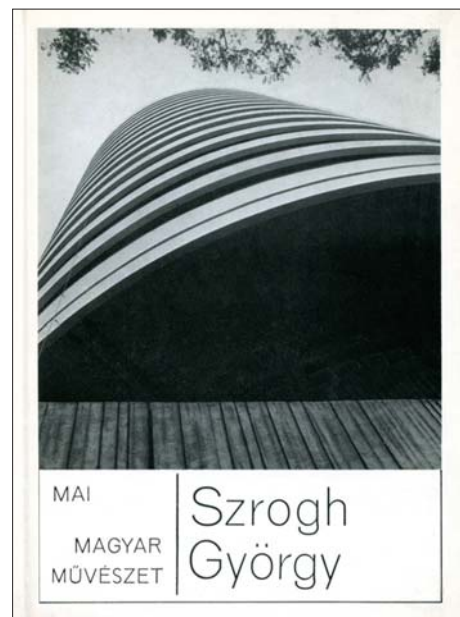
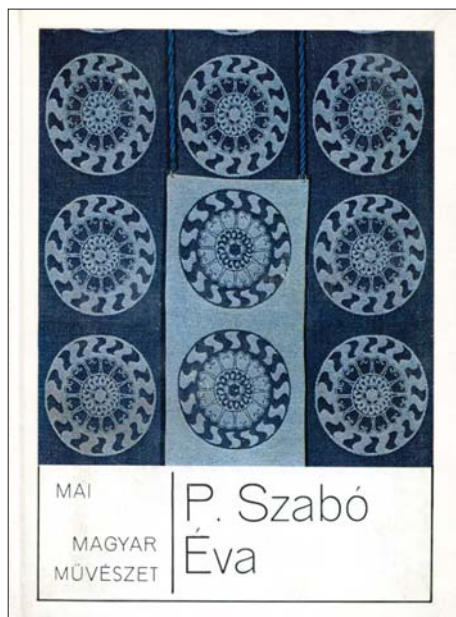

Fotó: Mudrák Anitka / Főszékesegyházi Kincstár, Esztergom

**Bakócz-miseruha /
Chasuble**

of Cardinal Bakócz
[cca. 1510] *spanyol
brokát, olasz bímzés*
(*Főszékesegyházi
Kincstár, Esztergom*) /
*Spanish brocade,
Italian embroidery*
(*Cathedral Treasury,
Esztergom*)
[104x78 cm]

Kötetek a Mai Magyar Művészet sorozatból.

Sorozatszerkesztő:

**Dávid Katalin /
Volumes**

from the series

**Mai Magyar Művészet
(Contemporary Arts in
Hungary). Series editor:**

Katalin Dávid

[Képzőművészeti
Alap Kiadóvállalata,
Budapest,
1971–1989]

fiatalok mellett, szüksége volt az idősebb nemzedék alapos tudására is, valamint a papok latin, történelmi ismereteire. Itt dolgoztak az azóta már a magyar művészettörténet elismertté vált képviselői, mint például Balogh Jolán, Kampis Antal, Bernáth Mária, Genthon István, Supka Magdolna, Németh Lajos, id. Entz Géza, Zolnay László, a fiatalabbak közül Marosi Ernő, Beke László, Takács József művészettörténészek. Ő maga úgy határozta ezt meg, hogy „nagyiparosítani kellett a művészettörténeti kutatást”. Számos nagy tudású szakember barátja és ismerőse mellett igen nagy támogatást kapott Fülep Lajos művészettörténestől is.

Visszatérve a Művészettörténeti Dokumentációs Központban végzett munkákra, mindaz, amit a levéltárosok, művészettörténészek összegyűjtöttek, illetve konferenciákon megfogalmaztak, Dávid Katalin szerkesztésében, az intézet kiadásában, folyamatosan megjelent. (*Magyar Művészettörténeti Munkaközösség Évkönyve*, 1952–1953; *Művészettörténeti Tanulmányok*, 1953–1960; *Művészettörténeti Dokumentációs Központ Közleményei*, 1962–1964). 1964-ben ismét eltávolították állásából.

A sors különös firtorának tekintette ezt a felmondást is, minthogy ennek köszönhetően, igen rövid idő múlva, a Magyar Nemzeti Múzeumba került Fülep Ferenc igazgató meghívására. Rögtön a „mélyvízbe” került. Megbízták ugyanis az ekkor készülő *Magyarország története a honfoglalástól 1849-ig* című állandó kiállítás főrendezői feladatával. Az 1967-ben Aczél György és Kádár János pártpolitikai vezetők jelenlétében megnyílt kiállításnak ekkor már komoly politikai jelentősége volt. A hetvenes években hozta létre a *Mai Magyar Művészet* című sorozatot a Képzőművészeti Kiadónál.

1968-ban megkezdődtek a magyar állam és a Vatikán közötti tárgyalások, amelyek „tárgyalási alapjául” természetesen a művészet területét választották. Az egyházat a műemlékeken keresztül próbálták „helyzetbe hozni”. Létrehozta 1969-ben egy állami vezetési intézményt, az Egyházi Gyűjtemények Szakfelügyeletét, amelynek Dávid Katalin lett a vezetője, és amelyet az Iparművészeti Múzeumban helyeztek el. Itt dolgozott 1994-es nyugdíjba vonulásáig. Mind ezen idő alatt sikerült olyan jelentős műemléki és kultúrtörténeti jelentőségű intézmények épületeit és

kiállításait megújítani, mint például az esztergomi Keresztény Múzeum, a Debreceni Református Kollégium Múzeuma, vagy a Magyar Zsidó Múzeum. Dávid Katalin szerint ezeket, mint a magyar államnak az egyházak felé gyakorolt gesztusait, eredményként lehetett felmutatni a Vatikán felé, VI. Pál pápa előtt. Nyilvánvaló, hogy ezen időszakban alakult ki egyre szorosabb kapcsolata a vatikáni egyházi szakmai körökkel és a magyar katolikus egyházzal is, amelyhez a szakralitással foglalkozó folyamatos tudományos kutatómunkái is kapcsolódtak. Ezek közül is kiemelkedő jelentőségű volt az 1970 októberében a Magyar Nemzeti Galériában megnyílt, *Egyházi gyűjtemények kincsei* című kiállítás, és annak katalógusa. Igaz ugyan, hogy megkezdődött a társadalomban a Rákosi-korszak lassú „feloldása”, de a megfélemlített és megregulázott egyházi és polgári körök visszahúzódása közepette, mint amikor friss levegő áramlik be a levegőtlen helyiségekbe, úgy hatott ez, az ország egyik legrangosabb kiállítóhelyén bemutatott gyűjteményes kiállítás.

1979-ben újabb, immár kibővített kiállítás nyílt *Egyházi gyűjtemények kincsei* címmel az Iparművészeti Múzeumban, s két év múlva, 1981-ben a Corvina Kiadónál jelent meg a *Magyar egyházi gyűjtemények kincsei* című, gazdag illusztrációkkal reprezentáló könyv, amelyet a következő évben angol és német nyelven is közreadtak. Ma már mondhatjuk, hogy a fiatal művészettörténész igen magas színvonalon lépte át mind a politikai, mind a kulturális életet gúzsba kötő határokat. Könyvének bevezetőjében írja: „*A művészettörténet olyan sajátos szakterületeinek, mint az ikonográfiának és az ikonológiának, tehát az ábrázolások mélyebb megértését segítő kutatásoknak is gazdag lelőhelyei ezek a gyűjtemények, hiszen a tematika szinte minden egyházi rendeltetésű alkotáson, és minden korban fontos szerepet játszott.*” Miután tisztázta, mi is az egyházi gyűjtemény és a művészet fogalma közötti összefüggés, módszereken mutatva be a magyarországi egyházak kincseinek a hazai művészettörténetben elfoglalt jelentőségét. Egy percig sem hagyott kétséget afelől, hogy a megelőző években porig megalázott kereszténységnek a köztudatba való újra visszahelyezése a szándéka. Mint írja, az egyházművészet stílusalakításainak bemutatása a tudományos kutatás feladata. Az egyházi meg-

rendelésekre készült, számos műfajban megvalósult anyag egyben a magyar művészettörténet helyi és egyetemes értékeinek tárháza is. „*Az egyetemes fejlődésben ennek a sajátosan helyi tevékenységnek megkeresése az egyik alap célkitűzése tudományágunknak. Ebből a szempontból különösen határozott területre találtunk éppen az egyházművészetben belül.*” A tanulmány további részében kiemelkedő jelentőséget tulajdonít a szerző az ötvösművészetnek, amelyet a különböző tárgyak bemutatásával, valamint azok keletkezéstörténetének dokumentálásával is igazolva, egyértelműen európai hasonló kultúrkörök színvonalához emel. „*Ennek bizonyítására példaként említjük, az egykori magyar királyi korona felső részét, melyet a legújabb európai irodalom magyarországi műhelymunkának feltételez, amit a székesfehérvári királysírok leletei is megerősítenek.*” Az említett kiállításon, illetve az utána megjelent könyvben továbbra is az ötvösség nagyszerű tárgyainak ad jelentős helyet a szerző, kiemelve azt a győri püspökség tulajdonában lévő *Szent László-hermát*, amelyet a korszak jelentős szobrász testvérpárja – a Kolozsvári testvérek – idősebb tagjának, Mártonnak tulajdonítanak. A hermán feltűnik az a sodronyzománc-technika, amely később Európa-szerte elterjedt mint a magyar kultúra egyik hírvivője. Hasonlóképpen az ötvösség magas színvonalát képviselte az esztergomi Főszékesegyházi Kincstárban őrzött úgynevezett *Mátyás deák kelyhe*, amelyen a gótikus magyar művészet másik sajátos nemzeti technikája, az ún. bőrtűs filigrántechnika látható. A pazar kiállítási anyag az egyházi gyűjteményeket alapul véve egészen a 19. század második feléig terjedően mutat be az Anjou-korból való további remekeket úgy is, mint a Kelet–Nyugat között fekvő ország különleges művészeti keveredésének jelképeit. Ebből nem maradtak ki a magyarországi táblaképfestészet olyan jelesei, mint a Jánosréti mester, a Báti mester, MS mester munkái. Mellettük találhatóak a korszak ugyancsak kiemelkedő nemzetközi mestereinek művei, mint például Crivelli, Niccolo da Foligno és Lucas Cranach alkotásai. Az egyetemesség hangsúlyozása mellett Dávid Katalin elemző tanulmányában jelenik meg hangsúlyos módon a nemzeti művészeti tevékenykedés önállósulási törekvéseire utaló értékelés. Kiemelte a református egyházművé-

Mátyás deák (Mathias Literatus) kelyhe / Chalice of Mathias Literatus magyar munka, 1480 körül, aranyozott ezüst, filigrános technika, magasság: 23 cm (Főszékesegyházi Kincstár; Esztergom) / Hungarian, c. 1480, gilded silver, filigree technique, height: 23 cm (Cathedral Treasury, Esztergom)

➤
**Suky Benedek kelyhe /
 Chalice of
 Benedek Suky**
 1437–1439 között,
 aranyozott ezüst,
 sodronyzománc
 díszítéssel, magasság:
 27,2 cm (Főzékes-
 egyházi Kincstár,
 Esztergom) / between
 1437–1439, gilded
 silver, with cloisonné
 enamel decoration,
 height: 27,2 cm
 (Cathedral Treasury,
 Esztergom)

zeti anyagból az úrasztali terítők gazdag motívumkincsét éppen úgy, amint más jelentős textilművészeti alkotásokat. Tudvalévő, hogy a magyar művészettörténet legjelentősebb reprezentáló helyei, a várak, udvarházak, kastélyok mellett, valójában az egyházi rendeltetésű kolostorok, illetve templomok voltak. A török hódítás után újraépített országban leginkább ezek a barokk stílusban készült épületek maradtak meg. Így tehát ennek a kiállításnak, illetve az említett kötetnek a lehetőségei szerint helyet kaptak Maulbertsch és Dorfmeister művei is. Az ötvösművészet iránti szenvedélyes elkötelezettségű művészettörténész nem tagadta meg önmagát akkor, amikor Szentpéteri József klasszikus formavilágú, nemes tradíciókat teremtő műveivel reprezentálja a kötet befejező részét. Mindemellett – ismét a magyar művészet egyetemességének hangsúlyozása érdekében – mutatja be a magyar ortodox és görögkeleti szerb egyházak azon emlékeit is, amelyeket az orosz, a görög és a balkáni művészet kiemelkedő alkotásai képviselnek.

„*Ex invisibilibus visibilia...*” címmel 1993-ban, a hetvenéves professzor asszony tiszteletére *Emlékkönyvet* jelentettek meg tisztelői. Dankó László érsek írja a kötet előszavában a következőket: „*A Római Katolikus*

Egyház és a magyar szellemi élet tiszteleg a szakrális művészettörténet kortárs mestere, Dávid Katalin előtt. Szerzőink felkérése során, tudományos munkásságának főbb irányait tartottuk szem előtt. A kötetben így kapcsolódnak össze teológia, művészettörténet, művelődéstörténet és régészet: egyazon tudomány fájának különböző ágai. A tanulmányok mellett verseket, prózákat talál az olvasó. Ez a művészet örökkévalóságát jelképezi. Harmadik csoportként személyes emlékek, dokumentumok, levelek vannak, jelei a barátságoknak és szeretetnek.” A kötet külön értéke a Vatikán Művészeti és Régészeti Emlékek Megőrzése Apostoli Szentszéki Hivatalának érsekétől, Francesco Marchisanótól az ünnepelt szakrális munkásságát elismerő levél. A szerzők a hasonló jellegű emlékkönyvek szerint igyekeztek vagy egy tudományos értékű tanulmányukkal, vagy személyes emlékeikkel, verssel köszönteni a tudós Dávid Katalint. A 68 szerző között a magyar művészeti élet számos jeles személyisége található. Az említettekén kívül Nyíri Tamás teológusprofesszor, Vekerdi László egyetemi tanár, Ladocsi Gáspár, a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia tagja, Blanckenstein Miklós, Csanád Béla, Várszegi Asztrik, Schweitzer József, Szabó Ferenc, Fabinyi Tibor egyházi méltóságok. Prokopp Mária, Vayer Lajos, Keserü Katalin, Gellér Katalin, Szilágyi András, Supka Magdolna, Trogmayer Ottó, Bernáth Mária művészettörténészek, valamint olyan ismert költők és írók, mint Csoóri Sándor, Nagy Gáspár, Esterházy Péter, Kodolányi Gyula, Horgas Béla, Levendel Júlia. A közélet ismert szereplői közül Zelnik József etnológus, Fekete György belső-építész, Szántó Tibor grafikus könyvtervező, Deme Tamás művelődéstörténész, Benda Kálmán történész, Mezei András író-újságíró, valamint az egyik legreggbbi szellemi társ és barát, Makovecz Imre építész adták írásaikat köszöntésüül. A 450 oldalnyi reprezentatív kiadványban személyes tiszteletadásként olyan tanulmányok találhatóak, amelyek Dávid Katalin gondolatmenetéhez csatlakoznak. Szóljanak akár a megváltás teológiájáról vagy a magyar Mária-tisztelet nyugati és keleti gyökereiről az Árpád-háziak korában (Kerekes Károly). *A szép és a szent* (Nyíri Tamás), vagy *Halál és halotti szertartás a zsidó rítusban* (Schweitzer József), *Az istenábrázolás mint teológiai probléma* (La-

doci Gáspár) egyértelműen ezekhez kapcsolódnak. Rákos Sándor a *Gilgames*-fordításából publikált egy részletet, Dienes István a táltosok viaskodásáról írt. A művészettörténészek nagy része saját eredményes kutatómunkájának egy-egy kiérlelt darabjával tiszteltgett Dávid Katalin előtt. Ők sokat köszönhetnek az általa igazgatott Művészettörténeti Dokumentációs Központban folyó szakszerű tudományos kutatómunkának, amelyből kiforrott, majd a Magyar Tudományos Akadémia védőszárnya alá került a máig működő Művészettörténeti Kutató Csoport (2012-től MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Művészettörténeti Intézet néven).

Dávid Katalin az ikonográfia szerelmeseként több tanulmánya után, könyv formájában, 1996-ban a Jel Kiadónál jelentette meg *A megváltás tipológiája* címmel nagyszabású művét, amelyet 2002-ben követett *A teremtett világ misztériuma – Bibliai jelképek kézikönyve* (Szent István Társulat). Ez utóbbinak például a törzsanyaga hármas tagolásban, alfabetikus sorrendben foglalja össze a jelképeket. Elemzi azok ószövetségi, majd újszövetségi jelentéseit, és külön egységben mutatja be a jelkép jelentkezését a korai kereszténységben. Dávid Katalin nem csak elméleti síkon járult hozzá ezeknek a magas kulturális tartalommal rendelkező kincseknek modern módszerekkel történő összegyűjtéséhez és értelmezéséhez. Miközben az idevonatkozó, legutolsó nemzetközi szintű szakirodalom magyar nyelvű megismertetéséhez is hozzájárult ezzel, igyekezett megértetni a saját idegen nyelvű publikációival azt, hogy a végső feledés előtti utolsó figyelmeztetés ezeknek az ábrázolásoknak mint képi beszédeknek az összegyűjtése. Az ikonográfia esszenciája olyan, mint a betűkkel vagy szavak által használt nyelv, amelynek azonban emezeknél sokkal több jelentésük van, s értelmük elfelejtésével elveszik az emberi minőség is. Mindezekhez, amint a későbbi kötetekhez is, inspirációit Szent Ágoston, illetve Aquinói Szent Tamás teológiai nézeteiből merítette. Úgy vélte, hogy az emberek számára a hit és annak külső kifejezési formái olyan alapvető dolgok, mint a lélegzetvétel, akkor keletkezett bennük, amikor homo sapienssé váltak. A nagy keresztény hittudósok munkáit tanulmányozva jutott arra a következtetésre, hogy

ezt a nehezen megfogalmazható szellemi és értelmi tevékenységet a lehető legegyszerűbb formákban kell közel hozni és megértetni az emberekkel. „*Az én álláspontom az, hogy a legegyszerűbb dologban hiszek. Hiszek a végtelen jó Istenben. Ennél egyszerűbben, semmitmondóbban és felelőtlenebbül nem is lehet hinni. Én mindent átadok ezzel Istennek. Abban hiszek, aminek nincs korlátja, azaz hiszek a végtelenben. Az Istenre úgy tekintek, mint egy nem bizonyítható, de mégis létező valóságra. Léte nem bizonyítható, mert ha az lenne, nem lenne Isten, hanem egy olyan kézzel fogható valami, mint a matéria. Ésszel nem lehet érvelni, egy intelligens ateistával nem is érdemes ezen vitatkozni, hiszen ő is tudja, hogy ez lehetetlen. Istent hinni kell. De ha azt akarod, hogy a tudomány időszerű korlátai ne akadályozzanak, akkor a tudományt sem veheted öröknek, mert az mindig tovább lép. Ki kell mondanunk, hogy olyan valamiben akarunk hinni, ami örökké tartó, végtelen, megengedi, hogy addig gondolkozzam, ameddig akarok. És ha már nem tudok tovább gondolkodni, akkor feltételezem, hogy a következő generáció továbblép, mint én. Hát ez az örökké való, ez a jó Isten.*”

Mindezen magas színvonalú tudományos elemzése

Dávid Katalin: Chagall / Katalin Dávid: Chagall
[A Művészet Kiskönyvtára sorozat. Corvina Kiadó, Budapest, 1966]

→
Dávid Katalin:
Anna Margit /
Katalin Dávid:
Margit Anna
[Corvina Műterem
sorozat.
Corvina Kiadó,
Budapest, 1980]

közepette nekifogott egy olyan ismeretterjesztésnek, amelynek nyelvi közvetlensége egyáltalán nem ment a téma igényes feldolgozásának a rovására. A Szent István Társulat 2006-ban, egy papírtokban összefogva jelentette meg *A szép teológiája*, a *Kereszténység és kultúra* című, 100, illetve 150 oldalas tanulmányait, amelyekben a címben rejlő bonyolult gondolatköröket hozza közel az olvasókhöz. Az előbbit a Magyarországon szolgáló jezsuiták emlékére ajánlotta a szerző, az utóbbit pedig menyének, Miklós Eszternek. Miután a kutatómunkájának jelentős részét a Vatikáni Könyvtárban, illetve más római helyszíneken végezte, szinte természetes, hogy kedvelt városáról is önálló kötetet jelentetett meg. A *Róma* című kötetet fiának, Hidvégi Máténak a következő bibliai idézettel ajánlja: „*Úgy fogják hívni: a szentek útja. A megváltottak rajta vándorolnak.*” (Iz 35,8–9) Ebben a kötetben találhatjuk annak a kitüntetésnek a fakszimiléjét, amelyet 2003. augusztus 16-ai dátummal II. János Pál pápa adományozott saját kezűleg aláírt oklevélként Dávid Katalin 80. születésnapja alkalmából. Ugyancsak ebben a négy kötetet magába foglaló papírtokban találhatjuk meg Michelangelo *Mózes szobrának* művészettörténeti és pszichológiai elemzését a szerző tollából. Ezt a tanulmányt Sigmund Freud *Mózes-tanulmányával* kapcsolatban fogalmazta meg a szerző. A négy elegáns megjelenésű kötet jól rámutat a szerző már korábbiakban is említett mélyen empatikus természetére is, hiszen ezeket a teológiai és művészettörténeti tudományokra alapozott ismereteket nem véletlenül ajánlotta a legközvetlenebb szellemi és családi közösgének.

Tudományos munkásságának külön hatalmas területét jelenti a Mária-kultusz története. *Isten anyja a tipológiában – Egy asszony, öltözete a Nap* címmel 2008-ban ugyancsak a Szent István Társulatnál jelent meg, a csaknem 400 oldalas, több mint 70 színes illusztrációval gazdagított könyve. Kutatómunkájának nyomán ekkorra már számos bizonyítékot szerzett a világ különböző területein létező ősi kultúrákban meglévő azonos jelentésű szimbólumokról. Ezek nyomán állította, hogy a pogányság mint hitetlenségi jelző nem létezik, minden ember hisz valamiben, legfeljebb a hit megfoghatatlan létezésének adnak a népek különbö-

ző formákat. A kereszténység valódi kibontakozása a katolicizmusban történt meg szerinte, amelynek egyetemességét viszont Isten anyjának mint a szeretetnek a megtestesülése teszi mindenki számára elfogadottá. Hasonló szellemi indíttatásból szentelt az előbbihez hasonló terjedelmű tudományos értekezést a keresztnek. Az ezen a címen 2011-ben kiadott műben teológiai és ikonográfiai értelmezések során bizonyítja, hogy „*a kereszt mint a megváltás jelképe azok a területeken, ahol a keresztény vallás dominál [...] a gyakorlati életet, az egyénit és társadalmát egyaránt érintette. A kereszt, mint ilyen, Krisztus történelmi keresztjét jelentette, ami valóság és misztérium, tehát, egy időben ereklye és jelkép*”. Teológiai tudása és történeti ismeretei alapján bizonyítja, hogy a kereszt kiemelése a szakrális ábrázolások közül a megváltásnak az egyet-

len, a méltónak elfogadott megjelenítése a keresztény vallásokban. A megváltásra mint Jézus földi emberré válásának a céljára az emberiségnek a világ minden táján szüksége és reménye van.

Dávid Katalin hatalmas keresztény ikonográfiai és szimbólum-kutatásainak a jelenre is vonatkozó jelentőségét, minden eddigi rangos egyházi és állami díjjal történt elismerése mellett, úgy tűnik, kevésbé vette figyelembe a politikával is összefüggő társadalomtudomány. Ő mindent elkövetett, hogy a gyakran nehezen értelmezhető – az egyre kevesebb műveltséggel rendelkező emberek számára érthetetlen – teológiai kifejezések ne maradjanak felfoghatatlanok az egyszerű emberek számára. (A már említett, II. János Pál pápától kapott, minden bizonnyal számára is a legnagyobb értéket jelentő díj mellett, munkásságát elismerték Móra Ferenc-emlékéremmel, 1984; a Ma-

gyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjével, 1993; Széchenyi-díjjal, 1995, amelyet a hazai művészettörténeti kutatás megteremtése és az egyházi gyűjtemények érdekében kifejtett tevékenysége, valamint tudományos életműve alapján ítéltek meg számára. Magyar Örökség díjat 1997-ben, Stephanus-díjat, valamint Belváros-Lipótváros Díszpolgára kitüntető címet kapott 2003-ban. A Szent Adalbert-díj nagyérem fokozatát 2005-ben, a Prima-díjat 2010-ben nyerte el. Budapest díszpolgárává 2013-ban választották meg.) Elkötelezettségét bizonyítja a legutóbbi, 2013 tavaszán közreadott, alig 35 oldalas „kiáltványa”. Ebben a dolgozatában kiemelt néhány gondolatmenetet a korábban megjelent különböző könyveiből annak érdekében, hogy felhívja Európa és a világ figyelmét az erkölcsi nihilizmus miatt pusztulásba rohanó emberiségre. Ez a felkiáltással felérő írás *Egy keresztény értelmiségi Európára néz* címmel jelent meg. Ismét emlékezett arra, hogy a szimbólumokat kizárólag az ember képes megalkotni. Ezek így válnak az ő tulajdonává. Ilyen például az életfa. Ez az ábrázolás a világ valamennyi kultúrnépénél megtalálható. Önmagában is egyértelművé teszi az Ég és a Föld közötti természetes összeköttetést, ezzel szimbolizálva szellemi és anyagi értelemben a teljes életet adó erejét. Ha elvesztjük a szimbólumok értelmezését, elvesztünk egymás számára is. Nem véletlenül választotta ez esetben mottóul Robert Schumannnak, az Európai Unió egyik alapítójának, 1958-ban megfogalmazott szavait: *„Európa keresztény alapjainak újragondolására kapunk megbízást azzal, hogy hozzuk létre a kormányzásnak olyan demokratikus modelljét, amely a megbékélés által a népek közösségét teremti meg a szabadság, az egyenlőség, a szolidaritás és a béke jegyében, és amely mélyen benne gyökerezik az alapvető keresztény értékekben.”*

Hálával tartozunk a kilencvenedik életévét ebben az évben betöltő Dávid Katalin művészettörténész professzornak, hogy óriási tudását számtalan könyvében, tanulmányaiban és előadásaiban érthetően és bölcsen adta át a ma és a jövő nemzedékeinek.

Isten éltesse, hogy még sokáig szellemi gyarapodásunkért, és így megmentésünkért dolgozhasson!

DVORSZKY HEDVIG
művészettörténész

Báthory-miseruha / Báthory-Chasuble

[cca. 1520] *firenzei brokát, magyar domborművű hímzés (Főszékesegyházi Kincstár, Esztergom) / brocade of Florence, Hungarian three-dimensional embroidery (Cathedral Treasury, Esztergom) [130x89 cm]*

Az iparművész- és tervezőművész-képzés helyzete

→ **Diplomamunka – Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Budapest / Diploma work. Moholy-Nagy University of Art and Design, Budapest**

■ Először került sor a hazai iparművész-képzés és tervezőművész-képzés értékelésére a 2013. április 27–28-án megrendezett konferencián. A tanácskozáson tervezést oktató tanárok és a Magyar Művészeti Akadémia (MMA) szakmailag érintett akadémikusai vettek részt. Célunk a helyzetelemzés, az intézmények jövőképe volt, továbbá, hogy milyen progresszív lépéseket tehet az MMA a képzés egészét illetően.

Az összejövetelen részt vett felsőoktatási intézmények: Moholy-Nagy Művészeti Egyetem (MOME); Nyugat-magyarországi Egyetem (NYME); Kaposvári Egyetem (KE); Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gépészmérnöki Kar (BME GPK), Gép- és Terméktervezés Tanszék; Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ (NYME SEK); Óbudai Egyetem Rejtő Sándor Könnyűipari és Környezetmérnöki Kar (OE RKK), Terméktervező Intézet.

A meghívott tervezést oktató tanárok (17 fő*) a tárgykörben működő összes szakterületet képviselni tudták. A résztvevők ugyan személyesen ismerték egymást – hiszen három építészen és egy grafikus designeren kívül mindenki a hajdani Magyar Iparművészeti Főiskolán/Egyetemen végzett –, a rendezvény jó alkalom volt arra, hogy az intézmények pontosabb képet kapjanak egymás munkájáról. Célunk, hogy objektívebben lássuk az egyes képzési helyek profilját, kvalitását, a végzetek várható hatékonyságát, társadalmi befogadását és szerepét. Ezek alapján látni fogjuk, hogy hol s milyen módon lenne célszerű az oktatási rendszereken igazítani a tervezőművészek ismeretei, látásmódja alapján.

* Fodor Lóránt egyetemi docens, Zalavári József egyetemi docens, Károsi Zoltán egyetemi adjunktus, Balogh Balázs egyetemi tanár (BME); Koós Pál tanszékvezető egyetemi docens, Harmati Hedvig tanszékvezető egyetemi docens, Orlai Balázs mb. tanszékvezető, Balla Dóra egyetemi adjunktus (MOME); U. Nagy Gábor intézetigazgató egyetemi docens, Csepregi Sándor tanszékvezető egyetemi docens, Polyák János egyetemi adjunktus, Gosztom András intézeti munkatárs (NYME); Kisfaludy Márta intézetigazgató, Deés Enikő docens (OE); Balvin Nándor egyetemi docens, Lieber Erzsébet intézetigazgató egyetemi docens (KE); Lovas Ilona egyetemi docens (NYME SEK).

Fotó: MOME

A két nap elég volt arra, hogy a korábban megfogalmazott lényegi kérdésekben tisztán lássunk, s hogy tényleg csak ezeket vitassuk meg, éljünk a közös együttlétnben rejlő lehetőségekkel. A következőkben felsorolt kérdésekre az előadásokban szabadon lehetett válaszolni, de azok lényegét kikerülni nem lehetett, mivel az előadásokat követő hozzászólásokban ezekre rákérdeztek.

Az egyetemekről: Felvételi követelmények; Milyen megnevezésű diplomát ad ki az egyetem?; Osztatlan vagy osztott-e a képzés? (Van-e az egyetemen BA- és MA-képzés?); Milyen tudást fed a diploma? (vetített képanyag); Tantárgylista, tantervi háló (vetített) – Művészeti, szemléletformáló és egzakt ismeretek aránya (művészeti: rajz, plasztika, formatan...; szemléletformáló: tervezésemélet, ergonómia-pszichológia, művészettörténet, design-történet; egzakt: műszaki ismeretek, technológia, speciális technológia, számítástechnika); A rajzkészség színvonalának jelentősége a tervezőműfajoknál; Tanár-diák arány; Kapcsolatok: cégek, „éles” feladatok jelentősége a képzésben, támogatók, állandó nemzetközi kapcsolatok.

Társadalmi szerepükről: Egy szakma küldetése (célszisztere, filozófiája); Egy szakma kritériumszisztere (ipar – művészet); Mennyiségi vagy minőségi kép-

zés?; A társadalmi igény kérdése (állásfoglalás); Mit tudunk a hazai iparról, az ipar bennünket érintő igényeiről, mit tudnak erről a hallgatók, a pálya előtt állók?

Mi a különbség: tervezőművész és tervező között, formatervező művész és formatervező között, mérnök formatervező és művész formatervező között?

Mi az iparművészet? (ki az iparművész?); Mi az autonóm iparművészet, mi a jelentősége?; Mi az alkalmazott művészet?

Az MMA lehetséges szerepéről: Pályázatok kiírása (elsősorban kutatásra); Akadémikusok tematikus előadásai (például pályaképek); Akadémikusok és pályakezdők személyes kapcsolatának segítése; Pályakezdők kezdeményezéseinek felkarolása.

Ezek után kivonatossan ismertetem az egyes egyetemek bemutatkozását és válaszait a feltett kérdésekre, majd a végén összegzem azokat.

MOHOLY-NAGY MŰVÉSZETI EGYETEM (BUDAPEST)

Az iparművészek képzésében a legnagyobb múlttal ez az egyetem rendelkezik. 1880-ban alakult Országos Magyar Királyi Iparművészeti Tanoda néven, és azóta folyamatosan fejlődve az iparművészet, alkalmazott művészetek széles skáláját oktatja és tanítja.

A Magyar Iparművészeti Egyetem (2000-ig Magyar Iparművészeti Főiskola) 2006-ban vette fel a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem nevet. Strukturális átalakulások történtek, a programokat átdolgozták, áttértek az osztatlan 5 éves képzésről az osztott, alap- (baccalaureus, bachelor – BA) és mester- (magister, master – MA) képzésre. 1994-ben beindult a doktori képzés. A BA-képzési szint 3 éves, az MA-képzés 2 éves, és utána a doktori képzés 3 év.

A képzés minden BA-szakán a szakmai alapok átadását, a tervezőképzést tartják fontosnak.

A mesterképzésben a képzés gerince a kutatás. A háromszintű képzés után lehet pályázni a doktori képzésre (Doctor of Liberal Arts – DLA-képzés). Az egyetem minden művészeti felsőoktatási intézmény részére képez doktorokat, akik a felsőoktatásban tanári szerepet kaphatnak.

Az egyetem jelenlegi szervezeti struktúrája négy

Fotó: MOMÉ

intézethez kötődik: az Építészeti, a Design, a Média és az Elméleti Intézethez. Különálló, fajsúlyos szervezeti egység a doktori iskola.

Építőművészet-képzés folyik az Építészeti Intézetben. A Design Intézet keretein belül működik a formatervező-képzés, a textiltervező-képzés és a tárgytervezés tanszék. A Média Intézetben belül van animáció, fotográfia, médiadesign és tervezőgrafika. A Design Intézet új oktatási formákat is beindított: BA-szinten a design- és művészetelmélet-képzést, MA-szinten szintén design- és művészetelmélet-képzést, illetve design- és művészetmenedzsment-képzést. A doktori iskola tematikai felépítése: építőművészet, iparművészet és multimédia-művészet.

Az egyetemnek 2012-ben 953 diákja volt. A hallgatók 48 százaléka a BA-képzésben, 38 százaléka az MA-képzésben, 9 százaléka a DLA-képzésben és 5 százaléka szakirányú továbbképzésben vett részt.

A felvételizőknél 8,4-szeres a túljelentkezés, ami lehetővé teszi, hogy jó képességű diákok kerülhessenek be. Extrém a túljelentkezés a fotográfián (23,5-szeres), a tervezőgrafikán (22,2-szeres), az animáción (19,4-szeres).

Az egyetemnek 97 minősített oktatója van, és 141 óraadója. A szakoktatók száma 31, a menedzsment 58 fő.

Jók a nemzetközi kapcsolatok, aktív együttműködést folytatnak külföldi egyetemekkel és cégekkel, nemzetközi szervezetekkel. A hallgatók 8 százaléka

Autótervező szakirányon készült munka (1:1 léptékű autómakett) – Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Budapest / Work produced at the Car Design specialisation (1:1 scale mockup). Moholy-Nagy University of Art and Design, Budapest

**Tervezés-konzultáció –
Nyugat-magyarországi
Egyetem Faipari
Mérnöki Kar,
Alkalmazott Művészeti
Intézet, Sopron /
Design consultation.
University of West
Hungary, Faculty
of Wood Sciences,
Institute of Applied
Arts, Sopron**

vesz részt Erasmus-oktatásban külföldön. A fogadott hallgatók aránya 10 százalék, ami általános felsőoktatási szinten nagyon jó arány. Partnerintézményük 122 van a világban, ezek többsége európai egyetem.

2012-ben 26 nemzetközi díjat nyertek nemzetközi pályázatokon, versenyeken.

Fontosnak tartják a céges együttműködéseket. Ezek közül három cég kiemelésre méltó: a Mercedes-Benz, a Mile, illetve az ARM (angol processzorfejlesztő cég).

Az egyetem által alapított Moholy-Nagy-díjat az elsők között kapta meg Rubik Ernő, az idei díjazott a világhírű német designer, Dieter Rams.

A *Domus* magazin 2012. decemberi számában közzétette az európai művészeti intézmények top 100-as listáját, és ebbe a 100-as listába bekerült a MOME Design Intézete.

NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM – KORÁBBAN SOPRONI EGYETEM – (SOPRON)

Az Alkalmazott Művészeti Intézetben (AMI) az oktatás 1994 szeptemberében indult meg. A jelenlegi hallgatói létszám 187, ebből átlagosan 3 százalék a külföldi hallgató, magyar hallgatók ennél többen jutnak el az Erasmus segítségével külföldi egyetemekre.

Az egyetem oktatási struktúrájában meghatározó

az Erdőmérnöki Kar és a Faipari Mérnöki Kar, az utóbbihoz csatlakozik az AMI. (Van még 8 további kar.) Az AMI-ban Csepregi Sándor a Formatervező Tanszék vezetője és oktatója. Az AMI tanszékei: az Elméleti (alapképzésben), az Építész, a Formatervező és a Tervezőgrafika Tanszék.

A formatervező alapszakon formatervező diplomát bocsátanak ki, minden kiegészítő megnevezés nélkül. A korábbi osztatlan képzést osztott (3+2) képzés váltotta fel. Korábban az osztatlan képzésben okleveles formatervező művész megnevezéssel bocsátották ki a diplomát, betétlap jelezte a szakirány megnevezését. Most tárgy-, környezet-, bútor-formatervezés folyik, van még csomagolástervezés. A tantervi hálójuk A blokkja a kötelező tárgyakat, a B blokk a kötelezően választandókat, a C blokk a fa-, papírművészetet és a kiállítástervezést tartalmazza.

A tanszékvezető megfogalmazásában az intézményi küldetésudat a mesterképzésben manifesztálódik, ami olyan tervezői attitűd, amely a társadalom által jelzett problémák értékelésére és megoldására irányul.

BUDAPESTI MŰSZAKI ÉS GAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM GÉPÉSZMÉRNÖKI KAR (BUDAPEST), IPARI TERMÉK- ÉS FORMATERVEZŐ MÉRNÖKI ALAPSZAK (BSC)

A termék- és formatervező szak a hollandiai Delfti Műszaki Egyetemen (Delft University of Technology) folyó integrált termékdesign szak oktatási elveire épül. Az okleveles ipari termék- és formatervező mérnökök képzése az 1996/97. tanévben indult. Képzési céljuk szerint olyan szakembereket képeznek, akik műszaki-tudományos alapok ismerete mellett képesek a kreatív gondolkodásra, a problémák sokoldalú megközelítésére, rokon vagy eltérő szakterületek képviselőivel való együttműködésre, egy fejlesztési folyamat megszervezésére és bonyolítására. Az „*ipari termék- és formatervező mérnök*” e tulajdonságokkal jellemezhető *műszaki szakember*. Elsősorban a tartós fogyasztási termékek tervezésében, gyártásában és forgalmazási területén tevékenykednek az itt végzetek.

Tehát mindjárt az elején érdemes nyomatékosan

Fotó: NYME FAK AMI

hivatkozni arra, hogy saját meghatározásuk szerint *műszaki szakemberek képzéséről van szó*, nem formatervező-képzésről. Ezen határozott állásfoglalás szerint talán célszerűbb lenne – s nem adna semmilyen félreértésre okot –, ha a szakma meghatározása csak röviden „ipari terméktervező mérnök” lenne. Mai, korszerű felfogásban a terméktervező mérnöknek tudnia, ismernie kell a formatervezés szerepkörét. A mérnökképzésben a professzionális formaalkotásról

Fotó: BME GPK

Fotó: BME GPK

Fotó: KE MK

és a tervezőművisszel való együttműködésről ismereteket kell szerezni. De hogy az egyébként is zsúfolt, 5:1 arányban mérnöki, illetve formatervezői tananyag mellett 7 szemeszter után két szakterületet jelölő diplomát adjanak ki, enyhén szólva visszatetsző. Egy konstrukció elkészítése mérnöki feladat, aminek mindenképpen formája van. A forma akarva-akaratlan emocionális tartalommal is bír. A mérnöki tartalom és az emocionális tartalom meghatározása kétféle tehetséget, két alapállást jelent. Az így kiadott diplomával rendelkezőnek előbb-utóbb mindenképpen döntenie kell, hogy mérnök akar lenni, vagy formatervező, s arra is rájön, hogy tovább kell képeznie magát. Erre van lehetőség. Néhány éve beindult a BME-n a mesterszak (Master of Science – MSc), ahol a tantárgyakban szerepel ugyan formatervezés, de nem kötelező. Az itt kiadott diploma elnevezése: ipari terméktervező mérnök. A hallgató tovább tanulhat a MOME-n is, ha az átvételi követelményeknek megfelelő. Az alapszakra (Bachelor of Science – BSc) 2013-ban a felvehető hallgatók száma: 60.

ÓBUDAI EGYETEM REJTŐ SÁNDOR KÖNNYŰIPARI
ÉS KÖRNYEZETMÉRNOKI KAR (BUDAPEST)

Részben az érintett iparágakból következtethetően, részben a műszaki és esztétikai tárgykör természetesebb közelségéből fakadóan az oktatás felépítése jól

**Számítógépes tervezés
oktatóterme –
Kaposvári Egyetem
Művészeti Kar,
Kaposvár / Computer
design classroom.
Kaposvár University,
Faculty of Arts,
Kaposvár**

←
**Mérőgép mérnöki terve
és a „burkolat” forma-
terve – Budapesti
Műszaki és Gazdaság-
tudományi Egyetem
Gépészmérnöki Kar,
Budapest /
Technical drawing of a
measuring machine and
the design of its casing.
Budapest University
of Technology and
Economics, Faculty
of Mechanical
Engineering, Budapest**

Terméktervező szakirányon készült munka – Óbudai Egyetem Rejtő Sándor Könnyűipari és Környezetmérnöki Kar, Budapest / Work produced at the Product Design specialisation. Óbuda University, Rejtő Sándor Faculty of Light Industry and Environmental Engineering, Budapest

szervezett, világos, áttekinthető, céljában semmit sem misztifikál. Itt mérnökképzés folyik, s evidensebb a műszaki és esztétikai funkciók feladatköre, megosztottsága, aránya és jelentősége. Nem merül fel a kérdés, hogy a végzett hallgató formatervező művész vagy mérnök akar lenni. Ebben itt nincs vita, nincs labilitás. Az RKK kar jogelődje a Könnyűipari Műszaki Főiskola (KMF). 1972-ben alapították öt szakkal, ruha-, textil-, bőr-, nyomda- és papíripari szakok, később minőségügyi és környezetvédelmi oktatással bővítették.

Az egyetem öt karán folyik az oktatás, ezek egyike az RKK. A kar három képzési területen, a könnyűipari mérnöki, az ipari termék- és formatervező mérnöki és a környezetmérnöki alapszakokon folytat oktatást.

Az *ipari termék- és formatervező mérnöki szak* 2008-ban kezdte meg működését. 2013 őszén 70 főt vehetnek fel a képzésre. A 7 féléves, nappali BSc-képzés elvégzése után adható diploma megnevezése: ipari termék- és formatervező mérnök (Bachelor's Degree in Industrial Product Design Engineering). A mintatanterv erősen műszaki beállítottságú, a természettudományos alapismeretek, a gazdasági és humán ismeretek, valamint a szakmai törzssanyag 44 tárgyából 9 tekinthető művészi alapozó tárgynak. Ezeket a tárgyakat három tervezőművész oktatja. Az egyik legfontosabb a *rajzi képzés*.

A felvételihez szükséges egy rajz-alkalmassági vizsga, de ez csupán a továbbfejlesztés képességére, lehetőségére enged következtetni. A szabadkézi rajz mellett hangsúlyt kapnak a szintani feladatok is az elvonatkoztatást segítő kollázsok, kompozíciók készítése és a mintatervezés kapcsán.

Az alapozó képzésben szerepel a modellezés, az egyszerű formaalkotás, itt a fő cél a könnyűipari termékek tervezéséhez szükséges kreatív *tervezési szemlélet* kialakítása, a design fogalmának értelmezése.

A terméktervező szakirányon választható modulok: öltözék és kiegészítők; textil és enteriőr; csomagolás.

A végzett hallgatók az alapfokozat birtokában alkalmazott tervezőként, asszisztensként, termékfejlesztőként, stylistként, gyártásirányítóként, szervezőként, kommunikátorként, stílustanácsadóként, szakmai új-

ságíróként sokféle ipari és kereskedelmi cég, tervező-stúdió, szalon és magazin munkatársai lehetnek itthon és külföldön egyaránt. (Styl Ruhagyár, Magenta, Berwin Zrt., MILORA Interior, Shox, Felina Hungária Zrt., Makány Márta Szalon, Daalarna Szalon, Barack Divatműhely stb.) A megszerzett tudásuk birtokában magasabb szintű tanulmányokra (MSc), ismereteik bővítésére képesek.

KAPOSVÁRI EGYETEM MŰVÉSZETI KAR (KAPOSVÁR)

A Kaposvári Egyetem Művészeti Karán a képzés három intézetben történik: a Színházi Intézetben (Vidnyánszky Attila címzetes egyetemi tanár vezeti két tanszékkal, ötéves osztatlan képzéssel), a Vizuális Intézetben (vezetője Lieber Erzsébet, két tanszékkal) és a Médiaművészeti Intézetben (vezetője Baki Péter, a Magyar Fotográfiai Múzeum igazgatója).

Elmondható, hogy nagy területet ölelnek fel, hiszen az előadó-művészetektől a kapcsolódó látványterven át egészen a képzőművészetig, illetve a művészetközvetítésig terjed az a skála, amit oktatnak.

A művészeti területen működik fotográfia BA-szak. Elektronikus ábrázolás BA-szakon: webdesign, képanimáció és elektrográfia szakirány. (A webdesign inkább designképzés, természetesen nem a tervezőművész szintjén, hanem BA-szinten.) A képanimáció szakirányon szerzett tudás alapján a hallgatók részben önálló alkotásokat készítenek, részben alkalmazott képanimátorként terveznek. Az elektrográfia szakirány talán az autonóm terület. A képi ábrázoláson belül festészetoktatásra és képgrafikára is megkapták az akkreditációt. BA-szinten van mozgóképkultúra és médiaismeret mozgóképkultúra-terjesztő és multimédia-fejlesztő szakiránnyal. Ezekre épül a vizuális és környezetkultúra tanári MA-képzés.

A Kaposvári Egyetem Művészeti Kara rendkívül jó infrastruktúrával, önálló épületkomplexumban működik. A minőségi képzést támogatják. Egy oktatóra két hallgató jut, ami a művészképzésben ideális.

A konferencián a fotó, a vizuális tanszék és a mozgóképkultúra szak diplomamunkáit Balvin Nándor egyetemi docens mutatta be, a színvonalat jellemezve három munkát emelt ki. Az egyik Mohai Balázs fo-

tográfia szakos hallgató felvételei a vörösiszap-katasztrofáról, amit a *The New York Times* rögtön leközölt. Azóta a hallgató a *The New York Times* magyarországi tudósítója. A másik Dudás Péter elektrográfiai alapokra épülő mesekönyve. A harmadik egy háromdimenziós animáció, amit a New York-i fesztiválon a tíz legjobb 3D animáció közé válogattak be.

NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM SAVARIA EGYETEMI KÖZPONT MŰVÉSZETI, NEVELÉS- ÉS SPORTTUDOMÁNYI KAR (SZOMBATHELY)

Művészetközvetítő kézműves (szakirány megjelölve) szakembereket képeznek 6 féléves oktatási idő alatt. Aki ezt sikerrel teljesíti, mehet tanárképzőbe, ami mesterképzésben (MA) működik.

A kézművesképzésben státusban oktat Lovas Ilona textilművész, munkáját 4 óraadó segíti. Hallgatói létszám: 20. A művészi képzéshez tartozik még alapszakon a képi ábrázolási szakirány, hallgatói létszám: 80.

A képzés 4 modulban folyik (a tantárgyak száma: 46, ami igen nagy szám, s ehhez képest az oktatói gárda 13 fő): *szakterületi értelmiségi alapoó modul* (9 tantárgy, pl.: vizuális kommunikáció, művelődéstörténet); *szakmai alapoó modul* (6 tantárgy, pl.: rajz-festés, művészettörténet); *szakmai törzsmodul* (13 tantárgy, pl.: művészettörténet, vizuális kommunikáció, népművészet); *differenciált szakmai modul* (9 tantárgy, pl.: bőrművesség, kézműves kreatív gyakorlat). *Közös pedagógiai-pszichológiai modul* (6 tantárgy, pl.: pszichológia, személyiségfejlesztés).

Ez a művészeti kar a legkisebb az intézmények közül. Kérdés, hogy vajon milyen hiányt pótol.

ÖSSZEGZÉS

Végezetül el kell mondani, a feltett kérdések egy részére azonnali és egyenes válaszokat nem kaptunk, de a lényegi kérdéseket – ha nem is teljes képen – mégis összegezni tudtuk.

Nincs koordinálva, hogy hol és mennyi iparművész-, tervezőművész-utánpótlásra van szüksége az országnak. Nincs-e pazarlás az oktatásban, vagy éppen fordítva? Hány egyetemre van szükség, amikor a működés alapkérdesei, a viszonyítások, az indokolható tanár-diák arány nincs tisztázva?

Fotó: NYME SEK MNSK

Nincs koordinálva, hogy mely szakoknál fontos az utánpótlás, főleg *milyen létszámban*.

Nincs konszenzus abban, hogy az iparművészet, tervezőművészet tárgykörben az oktatás permanens ipari kapcsolatok nélkül mennyire hatékony.

Nincs kifejtve, megvitatva, értékelve, hogy mi a különbség a formatervező és a formatervező művész között. Úgy tűnik, mintha ez a kérdés szinte értelmetlen lenne.

Általában túlzott az elméleti tárgyak száma a tervezést oktató tárgyakhoz képest.

A szakmai önvédelem, a minőség méltóságának megbecsülése hiányzik. (Csak zárójelben megjegyzem, a céhrendszer egyik fő erénye a minőség hatékony védelme volt, ami kizárta a kontárokot.) Ma általában a „nyomulósáknak” van terepe, a csendes minőség hallgat. Az MMA feladata, hogy figyeljen a negatív jelekre, s hogy tegyen lépéseket ezek kiküszöbölésére.

SIMON KÁROLY

ipari formatervező művész

(A hazai iparművészet és tervezőművészet helyzete és jövője. Konferencia az MMA Iparművészeti és Tervezőművészeti Tagozata rendezésében. Kardosfa, 2013. április 27–28.)

A fenti cikket vitaindítónak szánjuk. Várjuk a szakterülettel foglalkozók hozzászólásait, amelyeket folyamatosan közzéteszünk.

Kérjük, hogy a terjedelmi korlátok miatt az írások hossza ne legyen több 4-5 ezer karakternél. (A szerk.)

Zuzana Šidlíková: Móda na Slovensku v medzivojnovom období (1918–1939)

Divat a két világháború között Szlovákiában (1918–1939)

■ Az 1920-as évek art deco stílusában készült elegáns, almazöld kalapos női arc hívja fel a figyelmet Zuzana Šidlíková 2011-ben, Bratislavában kiadott könyvére. Címében a két világháború közötti évtizedek divatjának bemutatását ígéri. A kutató sokrétű, sokféle írott és képi forrást használt föl; az állami és a helyi, városi levéltárak írott forrásait, a nemzeti és városi múzeumi gyűjtemények műtárgyait, közöttük öltözékeket és kiegészítőket, de grafikákat, hirdetéseket, divatrajzokat, plakátokat és a korszakot megörökítő fényképet is. Külön kiemelendő a háziipar produktumaival foglalkozó fejezet, hiszen Szlovákiában a mű megjelenéséig – a szerző szavai szerint – nem vizsgálták olyan teljességben, az összefüggéseket is feltárva ezt a területet, ahogyan ő teszi. A munka alap kutatásnak tekintendő, és bár a könyvben publikált eredmények csak egy mozaik részei, a feltárt forrásanyag más tudományterületeken folyó kutatásoknak is adatokkal tud szolgálni.

Viszonylag röviden tárgyalja Šidlíková a könyv első fejezetében öt-hat éves terminusokra osztva (1918–1924, 1925–1929, 1930–1936, 1937–1939) a női divatot. A korszakban rendkívül népszerű sportruházat a jelentőségének megfelelően kapott szerepet, és a szerző bemutatja az estélyek, bálók, karneválok alkalmából hordott rövid alkalmi öltözékeket, jelmezeket is. Az öltözékkiegészítők közül – sajnos – csupán a kalapokat és fejdíszeket tárgyalja, hiányoznak a sálak, stóllák, kesztyűk, cipők, a táskák divatos formáit is tervekben láthatjuk csupán. A fehéreneműkről szó sem esik, pedig ez a kor óriási változást hozott, ekkor szabadulnak meg a nők az évszázadok óta hordott „kínzóeszköztől”, a fűzőtől, tökéletesen megváltoztatva ezzel alakjukat. A férfidivat lassabban változott, ezt tükrözi a tíz-tíz esztendőre átfogó fejezet. Sajnálatos módon itt nem jelent meg a sportruházat, és csak három ruhátípus, a szmoking, a zsakett és a frakk, továbbá a

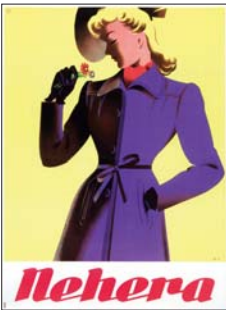
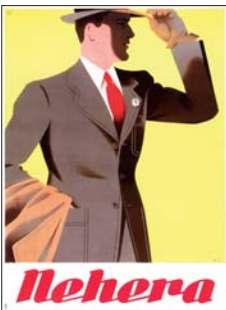
férfikalap kapott egy-egy alfejezetet. A szerző a következő részeket az ipartörténetnek, a népi kultúra hatásának, a reklámgrafikának és a tervezőknek szenteli, majd művét a tanulságokat összegezve, divatszociológiai fejezettel zárja.

A két világháború közötti évtizedekben Bratislavában (Pozsony) több, az öltözködéshez kapcsolódó cég működött. Közülük kiemelkedett a Tausky és Fiai, akik több mint kilencven évig működtek a városban. Egy 1926-ban készült fénykép örökíti meg áruházuk portálját: a Tausky neonfelirat alatt hatalmas üvegkarakotok csalogatták a vásárlókat. Felsőruhákat, de fehéreneműket is árultak, hirdetéseikben a nagymamák, anyák és gyermekeik számára is gazdag választékot kínálva. Erdemes megemlíteni a három nyelven, szlovákul, németül és magyarul hirdető úri szabót, Zsákovits Károlyt, akinek munkásságát egy a műhelyében készült kabát illusztrálja. Készruhákat, kabátokat, szoknyákat, blúzokat nagy választékban a Buxbaum, Blau és Weinbergernél vagy a Dedeo és Löwynél vásárolhattak a pozsonyi polgárok. Egy 1867-ben induló cég eredetileg Weiss és Luntzer névvel kezdte működését, majd az 1910-es években Fürst vette át Luntzer üzletrészét. Ekkor tervezték meg cégjelzésüket, egy nyitott szárnyú pillangót, a két tulajdonos nevének „W és F” monogramjával.

A harmincas évektől virágzott a konfekcióipar Csehszlovákiában, és ez a cégek és termékeik népszerűsítésére készült plakátok nagy számából is kitűnik. Csehszlovákiában Prostějov régióban voltak a legjelentősebb, készruhákat árusító cégek, mint a Nehera, a Rolný, a Prvoděv, a Sbor és a Moravia. A Slovenka főképpen alsóruháival és kötöttáruival uralta a piacot, S. Braun divatáruházában viszont a konfekciótermékeken kívül az alapanyagot – finom angol szövetet – is megvásárolhattak.

A falvakban élő, szlovák identitásához ragaszkodó

A Nehera divatcég plakátjai / Posters of Nehera fashion company [1942]

Fotók: a könyvből

lakosság számára a népi ruházat viselése és a népi hagyományok ápolása egyértelmű és természetes volt, de a ruhatervezők is a népművészet felé fordultak, és a motívumokat forrásként alkalmazták ebben az időben más országokban is. (Megjegyzendő, a harmincas években kezdődött Magyarországon a magyarosruha-mozgalom, amelynek képviselői többek között a népi motívumok beépítését tűzték ki célul a tervezők elé.) A Detva és a Lipa cégek reprezentálják a szlovák népművészeti ipart, támogatták a kisebb manufaktúrákat, szervezték a termékek eladását és a tréningeket, sok hazai és külföldi kiállításon vettek részt. Kölcsönös kapcsolat tartott fenn a Výchvárske družstvo (Kézimunka Egyesület) Skaliciában, Zádruhában és Prágában. A források tanúsága szerint különösen a húszas években mindkét cég rendkívül sikeres volt. A

Detva ruháit főképpen külföldre szállította, vásárlói között Brüsszel, Hamburg, Drezda, Pforzheim, Lausanne, Hága, Oslo, Párizs, London, Barcelona polgárai ugyanúgy lehetőséget kaptak a ruhák megismerésére és vásárlására, mint Fokváros, Rio de Janeiro, Bombay, Tel-Aviv, Dakar és több más város kereskedői. A harmincas évek gazdasági krízise erre az iparra is nyomasztólag hatott, a külföldi kiállítások elmaradtak, ekkor már csak speciális megrendelők számára szállítottak. Megváltoztatták a termékeket, egyszerűsítették a technológiát és a díszítést. Ezekben az években a Detva cég a Škola umeleckých remesiellel (Művészet és Mesterség Iskolával) működött együtt.

A metszetes divatlapok a 18. század végétől terjesztették Európában a francia divatot. A következő században már a német, osztrák, majd a magyar divatképek is megjelentek. A 20. század húszas éveiben a férfitervezők, rajzolók mellé a nők is felsorakoztak, a tehetséges nők munkásságának külön fejezetet szentelt a szerző. Mindközül kiemelkedik a grafikus és tervező Alžbeta Güntherová-Mayerová, aki plakátokat, kicsi reklámgrafikákat, cégek formai megjelenését, sőt kirakatokat is tervezett. Az ő tetszetős plakátjának részlete került a borítóra, de a könyvben a párdarabját is láthatjuk. Munkáikból nem zárhatjuk ki az osztrák kapcsolatot, hiszen ismert, hogy többük számára Bécs volt egyetemi tanulmányaik célpontja. Alžbeta Güntherová-Mayerován kívül Otýlia Ležovičová és Radványi Magda is a bécsi iparművészeti iskolában folytatta tanulmányait, majd Radványi a harmincas években a *Prágai Magyar Hírlap*ban publikálta divatrajzeit.

Az öltözködés a kultúra része, egyben a politikai és gazdasági folyamatok mutatója. Szavak nélküli nyelve többnyire tudatosság nélkül ugyan, de kifejezi a személyes szociális és ideológiai hátterét. A divatról szóló beszámolók és az ebben az időszakban készült fotók alapján kijelenthető, hogy Bratislavában és egyéb szlovák városokban a lakosság szociális alapon differenciálódott. Míg vidéken a népviselet volt a meghatározó, a városi ruházat csak a tanultabb vagy módosabb csoportokban fordult elő, így a mesteremberek és kereskedők körében. Bár a lakosság nagy része

**A Slovenka divatcég
plakátjai / Posters
of Slovenka fashion
company
[1930, 1934]**

Fotók: a könyvből

**Radványi Magda: Divat-
rajz / Magda Radványi:
Fashion sketch**
[Prágai Magyar
Hírlap, 1932]

anyagi nehézséggel küzdött, a divatról szóló írások, a korabeli fotók és a szemtanúk elbeszélései mind arról számolnak be, hogy a ruházatkodásnak kiemelkedően fontos szerepet szántak. A minőségi öltözet egy-egy család anyagi jólétének az elsődleges jele, így a ruházatba való befektetés befolyásolta a környezetükben élők, idegenek és ismerősök hozzáállását is, továbbá általa a saját társadalmi csoporttól való elkülönülésre is lehetőség nyílt. A szabók még a kisvárosokban is nagyon fontos szerepet játszottak, nem csak szakmai munkájuk okán, de ők rendelték meg a külföldi divatmagazinokat, így egyben a divat terjesztőivé is váltak. Meg kell említenünk, hogy ekkor hiányoztak Szlovákiában a divatra specializálódott újságok, erről csupán

a napi-, heti- és havilapok mellékleteiből tájékozódhattak az érdeklődők.

A könyv tetszetős, a korhoz tökéletesen illő külsejét Jana Bálik tervezte. A borító színeihez igazodva komponálta meg a feliratokat, a hátlapot, és a fejezetek nyitóoldalát, geometrikus mustráinak ihletői a húszas évek műtárgyai lehettek. A gazdag és sokrétű illusztráció segítségével még azok is tájékozódhatnak a divatról, főképpen pedig a szlovákiai ruhaiparról, akik csak az angol nyelvű összefoglalót olvasták.

TOMPOS LILLA
művészettörténész

(Slovart, Bratislava, 2011. 240 p.)

Hírek

■ **Valóság és illúzió** címmel rendezett kiállítást a Zsolnay Örökségkezelő Nonprofit Kft., a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete és a Magyar Cirkusz és Varieté Nonprofit Kft. a Zsolnay Negyed – Pécsi Galéria (m21) kiállítótermében 2013. július 19. és augusztus 18. között. (Pécs, Major u. 21.)

■ **Gombold újra! Közép-Európa 2013.** – Harmadik alkalommal hirdette meg tehetségkutató divatpályázatát a Design Terminál, a magyar kreatív ipar fejlesztéséért felelős állami intézmény, azzal a céllal, hogy felhívja a hazai és nemzetközi befektetők figyelmét a tehetséges alkotókra, és segítse kibontakozásukat. Idén a magyar tervezők mellett meghívták a pályázatra a visegrádi országok: Csehország, Lengyelország és Szlovákia művészeit is, ihletforrásként pedig a közép-európai kultúrkincset jelölték meg. Június 22-én a *Central European Fashion Days* című rendezvény keretében hirdették ki a kortárs öltözképző pályázat eredményét a budai Millenárison. A négy

kategória fődíjasai: Newcomer öltözék kategóriában Csík Orsolya, Newcomer kiegészítő kategóriában Kovács Ágnes, Oldhands öltözék kategóriában a Garam Judit, Kovács Adél és Hajdu Anett alkotta NUBU csoport, Oldhands kiegészítő kategóriában pedig a MASAMOD, vagyis Erdei Ildikó Virág lett a győztes. Tíz különdíjat is kiosztottak.

■ **„Fogadj örökbe egy négyzetméter freskót”**- felhívással adománygyűjtő évet indítottak az abaújházi református műemlék templom rejtett freskóinak feltárásáért. Az öt-száz négyzetméter felületű freskó restaurálása több mint százmillió forintba kerül, a százfős gyülekezet ezt saját erőből, még pályázatok segítségével sem tudná finanszírozni, ezért hirdették meg jótékonyági akciójukat.

■ **Design Hét Budapest 2013.** Tizedik alkalommal rendezik meg szeptember 27. és október 6. között a *Design Hetet*, melynek védnöke és fő szponzora a Szellemi Tulaj-

don Nemzeti Hivatala, szakmai partnere a Magyar Formatervezési Tanács és a Design Terminál, szervezője pedig a HIPAvilon Nonprofit Kft. A budapesti Erzsébet téri régi buszpályaudvar épületében, a Design Terminálban és számos más helyszínen zajló eseménysorozatnak Olaszország lesz a díszvendége. Tavaly közel háromszáz együttműködő partner vett részt a rendezvényen és hatvanezren látogatták a programokat.

■ **Szamurajok és gésák** címmel új időszaki kiállítás nyílt 2013. július 18-án az Iparművészeti Múzeum – Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeumban. (Bp. VI., Andrássy út 102.) A japán tematikájú tárlaton több mint négyszáz műtárgy látható: korabeli női viseletet ábrázoló fametszetek, szamurajábrázolások, kardok és díszítmények, a japán kézművesipar remekeinek számító textilmustrák, egy teljes japán menyasszonyi viselet, valamint egy ritkaság: az Ajahito császár uralkodása idején készült, 1820-as dátummal jelzett szamuraj páncélzat is.

A kiállításon kortárs magyar ötvösművészek által készített, japán formavilág ihlette ékszerek, kiegészítők, használati tárgyak is szerepelnek. A tárlat november 3-ig tekinthető meg.

■ **A XXXIX. Nemzetközi Zománcművészeti Alkotótelep évadzáró kiállítása.** Az 1975 óta nyaranként megrendezett Zománcművészeti Alkotótelepek és az 1984-ben alapított Alkotóműhely folyamatosan kísérletezési lehetőséget biztosít a zománcművészek szá-

mára, akik elkészült munkáikat évadzáró tárlaton mutatják be Kecskeméten a Kápolna Galériában. Idén június 24. és augusztus 4. között működött az alkotótelep, augusztus 4. és 23. között láthatta a közönség az ott készült legújabb alkotásokat. A Kecskeméti Kortárs Művészeti Műhelyek Nemzetközi Zománcművészeti Alkotóműhelye 2013. szeptember 1. és 30. között *Őszi Zománcművészeti Szimpóziumot* rendez az alkotóházban (Kecskemét, Műkert 2.)

■ **27. Mesterségek Ünnepe 2013.** Augusztus 17. és 20. között rendezték meg a Budavári Palotát körülvevő tereken, utcákon a *Mesterségek Ünnepét*. Több mint 50 műhelyben várták a mesterek a látogatókat. Idén kiemelt téma a gyapjú volt, változatos, érdekes, rendhagyó, gyapjúból készült tárgyakkal. A játszóházban megtudhatták a gyerekek, milyen a gyapjúmosás, hogyan lehet növényekkel festeni, mit jelent a bottal felverés, hogyan kell nemezelní, szőni, fonní.

■ **Feladatból találmány: az egyenesen vágó olló.** Koós Pál tanár egyedi olló tervezését adta feladatul első évfolyamos hallgatóinak ipari formatervező szakon a Moholy-Nagy Művészeti Egyetemen. Számtalan érdekes munka született, közülük az egyik, Fekete Tamás egyenesen vágó ollója régi gondot orvosol, s valódi találmánynak számít. Az asztalhoz illeszthető olló hajszálpontosan, nyílegyenesen vágja a papírt. Egyelőre a prototípus jobbkezes, de az ifjú alkotó – a találmány tökéletesre csiszolása mellett – dolgozik a balkezes változaton is.

■ **Felújított jurta.** A Zala Megyei Népművészeti Egyesület 122 tagja 1996-ban a milleniumtiszteletére készítette el honfoglalás kori nemezsátrát. A 6,6 méter át-

mérőjű, 2 méter magas, hajlított vázszerkezetű, berendezett alkotás az évek során sokat utazott, ezért alapos felújításra szorult. A zalaegerszegi Kézművesek Házában az egyesület tagjainak harminc önkéntes is segédkezett ebben a munkában. Kijavították a jurta dobogóját, a nemezlapokat felújították, molytalanították a sátrát és a berendezést. A helyreállított nemezsátrát a *Mesterségek Ünnepén* mutatták be a budai Várban.

■ **Mitológiai játszótér az Aquincumi Múzeum udvarán.** A Pannonia Provincia Program keretében, európai uniós finanszírozás segítségével mitológiai játszóteret építettek a Budapesti Történeti Múzeum Aquincumi Múzeumában. Az új kiállítási épület mellett található játszótéren az antik hitvilág mitikus tárgyai és lényei állnak: labirintus, argonauták gályája, hidra, orgonajáték, memóriajáték, Arakhné hálója, malom, Herkules trónja és billegő. A játékokat Kő Boldizsár szobrászművész tervezte.

Fotó: Aquincumi Múzeum, Budapest

Mitológiai játszótér (részlet) – Aquincumi Múzeum, Budapest. A játékok tervezője: Kő Boldizsár / Mythological playground (detail). Aquincum Museum, Budapest. Toys designed by Boldizsár Kő